

TECHNIKOS ŽODIS

1990 No.4

TECHNIKOS ŽODIS

Pasaulio ir Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjunga - PLIAS/ALIAS organas. Įsteigtas 1951 metais. Leidžia ALIAS Chicago skyriaus Technikinės spaudos sekcija. Išėina kas trys mėnesiai.

Prenumerata 10 JAV dol. metams

THE ENGINEERING WORD

Published by American Lithuanian Engineers and Architects Association, Inc. Chicago Chapter Technical Press Section. Established 1951. Published quarterly

Yearly subscription \$10.00 U.S.

Spaudos sekcijos vadovas

Kostas Burba

Redaktorius - Editor

Viktoras Jautokas
5859 S. Whipple St.
Chicago, IL 60629
Tel. 312/ 778-0699

Red. pavaduotojas

G.J. Lazauskas
208 W. Natoma Ave.
Addison, IL 60101
Tel. 708/543-8198

Administratorius

A. Brazdžiūnas
7980 W. 127th St.
Palos Park, IL 60464
Tel. 708/448-4652

Atstovai

Edm. Arbas
Los Angeles, CA

S. Bačkaitis
Washington, D.C.

J. Gimbutas
Boston, MA

Kompiuterizacija

Rūta Jautokienė

Spaudė:

M. Morkūno spaustuvė
3001 West 59th St.
Chicago, IL 60629

TURINYS ——— CONTENTS

Simpoziumas Lietuvoje	V. Domarkas
Symposium in Lithuania	
Aukštesnioji technikos mokykla	Č. Vištakas
Higher Technical School	
Lietuvos mokslas ir tautos atgimimas	A. Sakalas
Lithuania's Education and National Renaissance	
Architektūros ambasadorius - Lietuvoje	P. Kulikauskas
Ambassador of Architecture - in Lithuania	
S. Dariaus ir S. Girėno paminklo konkurso programa	LAS
Competition Guidelines for S. Darius and S. Girėnas Monument	
„Statyba ir architektūra“ apie išeivijos statybininkus	J. Gimbutas
Emigre's Builders in "Construction and Architecture" Magazine	
VI Mokslo ir kūrybos simpoziumo atgarsiai pagal	S. Bačkaitis
apklausimų anketą	
Questionnaire Responses concerning the VI Symposium on Science and Creativity	
Mūsų mirusieji	K. Burba
Our deceased	
Technikinė apžvalga	S. Bačkaitis
Technical Review	
Mūsų veikla	K. Burba
Our Activities	J. Bulota

VIRŠELYJE:

Kauno Aukštesnioji Technikos Mokykla. Arch. S. Kudoko projektas

COVER:

Technical Engineering School in Kaunas. Designed by S. Kudokas

TECHNIKOS ŽODIS

THE ENGINEERING WORD

XL METAI

1990 SPALIS - GRUODIS

No.4 (210)

SIMPOZIUMAS LIETUVOJE

Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos septintojo simpoziumo mokslinės tarybos nutarimu technikos ir technologijos bei ryšių ir informatikos mokslinių kryptių sekcijos dirbs Kaune. Šių kryptių pagrindinis organizatorius yra Kauno politechnikos institutas.

Sekcijų pavadinimai ir pirmininkų pavardės:

Kryptis **TECHNIKA IR TECHNOLOGIJA**

Pirmininkas — prof. K. Kriščiūnas

1. **Chemija ir cheminė technologija**
Pirmininkas - dr. Z. Beresnevičius
2. **Elektrotechnika**
Pirmininkas - doc. J. Koryzna
3. **Energetika**
Pirmininkas - doc. P. Švenčianas
4. **Lengvosios pramonės technologija**
Pirmininkas - prof. V. Milašius
5. **Mechanika**
Pirmininkas - prof. R. Bansevičius
6. **Radioelektronika**
Pirmininkas - prof. L. Pranevičius
7. **Procesų valdymas**
Pirmininkas - prof. J. Staniškis

8. **Transportas**
Pirmininkas - dr. A. Žiliukas
9. **Aukštasis inžinerinis mokslas**
Pirmininkas - prof. M. Rondonas
10. **Vibrotechnika**
Pirmininkas - akad. K. Ragulskis

Kryptis RYŠIAI IR INFORMATIKA
Pirmininkas - prof. R. Šeinauskas

1. **Ryšiai**
Pirmininkas - prof. A. Kajackas
2. **Skaičiavimo technika ir automatizuotas projektavimas**
Pirmininkas - prof. G. Žintelis
3. **Valdymo informacinės sistemos**
Pirmininkas - prof. H. Pranevičius

Bendroji informacija apie simpoziumą pateikta pridedamame simpoziumo mokslinės tarybos paruoštame laiške (žr. TŽ 1990 nr. 3).

Jeigu jūs pageidaujate dalyvauti technikos ir technologijos arba ryšių ir informatikos kryptių sekcijų veikloje, prašome iki 1991 m. vasario 1 d. išsiųsti:

- dvi fotonuotraukos (3x4 cm),
- autobiografiją (apie 120 žodžių lietuviško teksto),
- pranešimo tezes (apie 120 žodžių lietuviško teksto),
- autobiografijos ir tezių vertimą į anglų kalbą,
- lietuviškai arba angliškai užpildytą dalyvio kortelę šiuo adresu:
Kauno Politechnikos Institutas
Donelaičio K. 73
Kaunas 233006, Lithuania
- Telefax (0127) 202912, telefonas 226521, 202228

Maloniai kviečiame Jus dalyvauti simpoziume.
Laukiame jūsų.

Su pagarba,

V. Domarkas,
Mokslinių programų
Kauno komiteto pirmininkas

AUKŠTESNIOJI TECHNIKOS MOKYKLA

Č. VIŠTAKAS

Dienraštyje *Lietuva* 1920 m. rugpjūčio 10 d. pasirodė skelbimas: „Vilniuje steigama I-moji Susisiekimo Ministerijos technikos mokykla. Mokykloje bus trys skyriai: kelio technikų, mechanikos technikų ir elektros technikų, kiekvieno skyriaus kursas einamas ketverius metus. Iš stojančių mokyklon asmenų reikalaujama dviejų progimnazijos klasių arba tam lygaus mokslo liudijimų. Į mokyklą bus priimami ir naminio mokslo asmenys, kurie išlaikys dviejų progimnazijos klasių kursų kvotimus. Mokykla turi aukštesniųjų mokyklų teises. Prašymus su metrika ir mokslo liudijimu siųsti šiuo adresu: Kaunas, Susisiekimo Ministerijos kanceliarija, Mokyklos vedėjas“. Mokykla įsikūrė buvusios rusų geležinkelio mokyklos patalpose.

Mokyklos organizatoriai buvo inž. J. Graurogkas, inž. K. Vasiliauskas, inž. J. Kiškinas, inž. J. Žalys. Po kelių savaitių L. Želigovskio daliniai užėmė Vilnių. Susisiekimo ministerija įgaliojo J. Graurogką kurti technikos mokyklą Kaune. 1920 m. spalio 9 d. *Lietuvos* laidoje įdėta žinutė: „Šiuo skelbiama, jog Susisiekimo Ministerijos Technikumas atkeltas į Kauną (Mickevičiaus g-vė Nr. 5). Įstojamieji kvotimai bus spalio mėn. 25 d. Prašymai priimami kasdien nuo 1 iki 8 val. vakaro.“

Pirmieji mokyklos vakariniai kursai su 26 mokiniais vyko rusų pradžios mokyklos patalpoje (Vytauto prospekte). Netrukus mokyklai buvo perleistas dviejų aukštų mūrinis namas Mickevičiaus gatvėje, Nr. 1, prie Žiemos uosto. Didžiojo karo metu šioje vietoje vokiečiai laikė rusų belaisvius. Pedagogų Tarybos posėdyje spalio 1 dieną dalyvavo mokyklos vedėjas J. Graurogkas, J. Vasiliauskas, K. Šakenis, A. Graurogkas, V. Pauliukonis, Pankaitis, Petkevičius. Lapkričio 9 dieną posėdyje svarstyta uniformos klausimas. Nuspręsta įvesti vien tik uniforminę kepurę. Jos projektas pavestas dailininkui. Baigiant pastato vidinį remontą, susirūpinta mažų dirbtuvių bei chemijos ir fizikos kabinetų reikalu. F. Butkevičiaus sudarytą kabinetams reikalingų dalykų sąrašą bendrovė „Vaistija“ pažadėjo parūpinti už 27.273 auksinius. Nutarta 1922 m. vasario 14 d. įsteigti bufetą. Dėl limonado pardavimo nesutarta... Mokyklos pastato rūsyje dirbtuvę sudarė buvusios Jurbarko amatų mokyklos inventorių: keturi spaustuvai, du prie-

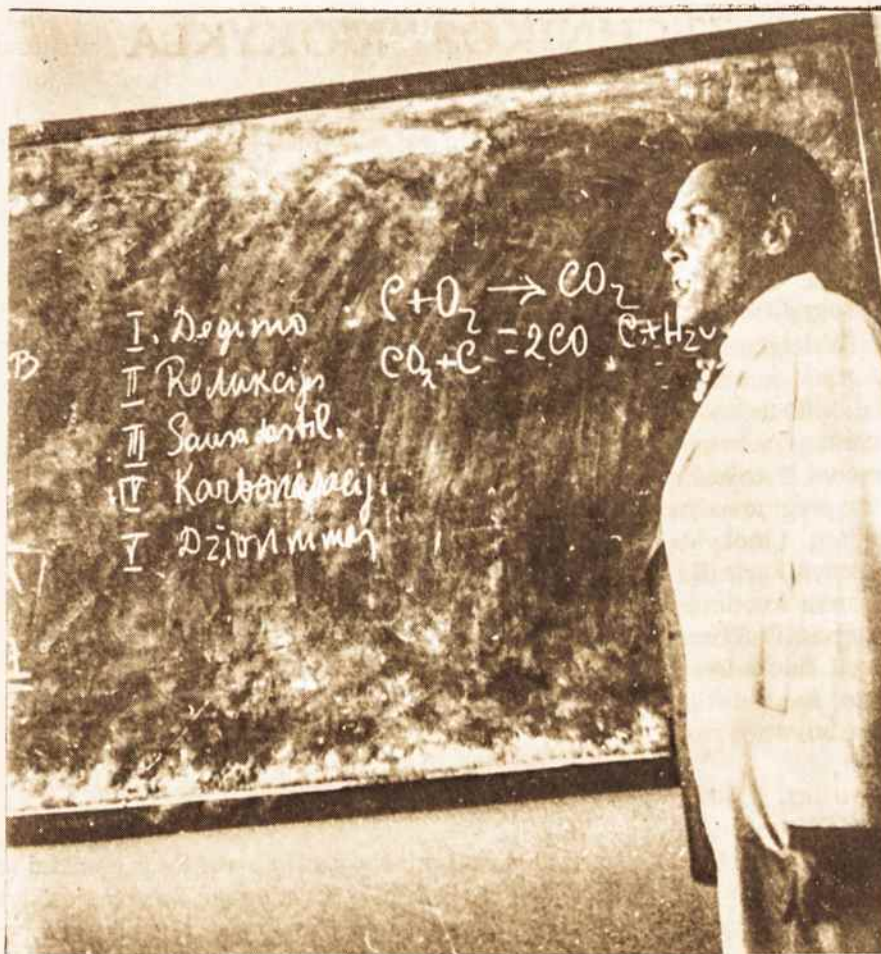

Grupė ATM mokinių prie buvusiujų senųjų rūmų, Kaune, Mickevičiaus gatvėje

kalai, dvejų dupleš, grėžimo staklės ir medžiui teikti staklės. Birželio 22 d. Pedagogų Tarybos posėdyje aptartas vasaros darbų klausimas. Nutarta, kad pirmos klasės mokiniai turės atlikti stalių darbus siaurųjų geležinkelių dirbtuvėse; antros klasės mokiniai atliks darbus mokyklos dirbtuvėse. Pastebėta, kad vakarinių pamokų mokiniai mokymąsi pastūmė antron eilėn - daugiau susidominama tarnybiniais reikalais...

Prie mokyklos veikė lygiagreti žydų klasė. Nutarta jos mokinių neperleisti aukštesnėn klasei, kadangi mokiniai neužbaigė matematikos ir statybos programų. Pažymėta, kad kasdieninė vienos valandos lietuvių kalbos pamoka yra nepakankama (kiti dalykai dėstyti žydų kalba). Nutarta žydų tautybės mokinius priimti su keturių gimnazijos klasių liudijimu. (Netrukus žydų klasė išsikėlė.)

1922 metų pavasarį paskelbta, kad Aukštesnioji Technikos mokyklon priimami baigę keturias gimnazijos klases. Mokiniai turi atlikti daug praktikos darbų. Šiuo laiku mokykloje yra du skyriai: statybos ir mechanikos. Mokykloje II ir III klasės dirba tik po pietų. Mokyklą galima baigti per ketverius metus. Tais metais mokėsi 41 mokinys ir dėstė devyni mokytojai. Trečiame kurse algebrą dėstė J. Graurogkas; trigonometriją — Pauliukonis; techninę braižybą — Čeponis; paišybą, architetūrą — Jokimas; vokiečių kalbą — Gerulaitis; fiziką — Šakenis; mechaniką, medž. atsparumą — Vasiliauskas; statybinę medž. — Jodelė;

Inž. J. Vidmantas dėstomosios pamokos metu

geodezją — Gimbutas; tiltus, sauskelius, geležinkelį — Jankauskas; mašinų elementus — Čeponis (jo pamoką perėmė Čiurlys). Jankevičius pateikė vokiečių kalba vadovėlių sąrašą.

Pedagogų Tarybos posėdyje 1923 m. vasario 6 d. priimtas ATM vėliavos projektas: vienoje pusėje žaliajame fone geltonos spalvos vytiš, pramonės ženklas ir raudonos spalvos užrašas: „Per Mokslą į Šviesią Ateitį - Aukštesnioji Technikos mokykla“; kitoje pusėje — „Tegyvuoja Nepriklausoma Lietuva“. Vėliavos pakraščius puošė geltoni bumbulai („frenzeliai“). Mokinių sveikatai tikrinti paskirtas gydytojas J. Marcinkus. Tikybos pamoką dėstė kun. Vaišnora. Lietuvių kalbos pamoką perėmė A. Šarka.

Lapkričio mėnesį Pedagogų Tarybos posėdyje svarstė jūrininkų mokyklos klausimą. 1924 metų pabaigoje prie Aukštesniosios Technikos mokyklos pradėjo veikti jūrininkų mokykla. Anglų kalbos mokytojo pozicija (dvi pamokos savaitėje) sukėlė grinčą tarp mokyklos vadovo ir Jūrininkų sąjungos. Nutarta prašyti Švietimo ministerijos, kad paskirtų ltn. Stepa

Dariusą (!), (Stepą Darių - Č.V.) anglų kalbos mokytoju. Neprietyrusių instruktorių vadovaujami būsimieji jūrininkai lavinosi Nemuno valtimis ir Vailokaičio perleista motorine valtimi... Po metų jūrininkų mokykla nustojo veikti. Mokiniai praktiką atlikinėjo užsieniolaivininkystės būriuose laivuose.

1925 metais mokykla išleido pirmąją abiturientų laidą — devynis statybos technikus. Mokyklos veiklą varžė patalpų ankštumas. Rūsyje ir pastogėje vyko užsiėmimai. Salę sudarė du šalutiniai kambariai... pertvarą išėmus. Klasėse sutilpdavo daugiau negu 40 mokinių. Mokykla priiminėjo apie 100 mokinių, baigusią keturias gimnazijos klases ir išlaikiusius patrikriamuosius matematikos ir lietuvių kalbos egzaminus. Įvairios sąlygos neleido visiems užbaigti mokyklos. Per pirmuosius penkiolika metų į ATM įstojo 1337 mokiniai, iš kurių tik 349 baigė mokyklą ir 250 tęsė mokslą. Stipendijos (apie 100 lt.) gaudavo apie 15% mokinių. Panašų procentą Pedagogų Taryba atleisdavo nuo mokslapinių — 100 lt.

Pradėta statyba nedidelių mokomųjų dirbtuvių, prie kalėjimo g. (Pokario metais kalėjimas nugriautas.) Dirbtuvėse buvo įruošta metalo apdirbimo skyrius, maža jėgainė, kalvė, liejykla.

Mokyklos kieme pastatyta stalių dirbtuvė. Išilgai uosto krantinės pristatytas naujas pastatas, kuriame įsikūrė laboratorijos: elektros matavimų, mašinų, silpnųjų srovių ir keletas kabinetų. Dirbtuvėms vadovavo Andriūnas, elektros laboratorijai — V. Jakovickas, silpnųjų srovių skyriui — V. Birutavičius. Vyresniųjų kursų mokiniai atlikdavo sudėtingesnius darbus ir įvairių įstaigų bei privačius užsakymus. 1932 metais aviacijos entuziastai pastatė pirmąjį mokomąjį sklandytuvą. Liejykloje buvo atlietas karo muziejaus bokšto sargybinis. Lėktuvo statybą nespėta užbaigti.

Dėstytojų pastangomis 1927 metais susikūrė moksleiviams šelpti draugija. Dalį lėšų sudarė ruošiami vakarėliai ir kt. Mokinių tarpe buvo subren-

Inž. Čeponis, technikinės braižybos dėstytojas

dusių vyrų ir vedusių. Iš kilo konfliktas dėl ruošiamų šokių vakarėlių. Konservatyvus direktorius (J. Graurogkas) draudė modernius šokius. Mokiniai atsisakė rengti vakarėlius. Galutinai sutarta, kad po valso, suktinio ar polkos leidžiama sušokti „modernųjį“... (ATM rimavosi su „aš tave myliu...“). 1928 metais abiturientai įdėjo laikraštį tokio turinio skelbimą: „ATM abiturientai ruošia tradicinį šeimyninį koncertą — balių balandžio 28 d. Liet. Šaulių salėje. Įėjimas tik su pakvietimais. Pradžia 20 val. Pabaiga 4 val. ryto“.

1937 m. rugsėjo 1 d. Aukštesnioji Technikos mokykla perėjo Švietimo Ministerijos žinion. Kartu su numatoma naujos mokyklos rūmų statyba buvo įgyvendinta anksčiau planuota platesnė mokymo programa. Statybos skyrius suskirstytas į sūsisiekimo ir architektūros poskyrius; mechanikos į mašinų tech. ir technologijos poskyrius; elektrotechnikos — į telesūsisiekimo ir elektros energijos tiekimo poskyrius. Visas mokslas turi būti išleistas per penkerius metus.

Naujos mokyklos pastato projektą parengė S. Kudokas (dėstė ATM). Statybai vieta parinkta miesto pakraštyje, Žaliajame kalne, prie VII forto. Statyba pavesta rangovui G. Ilgovskiui. Ligi 1938 m. rugsėjo 1 d. rūmų įrengimas turėjo būti baigtas. Darbą pradėjo 100 darbininkų, o vėliau dirbo 200 darbininkų. 1937 m. spalio 15 d. įvyko rūmų kartinio akmens pašventinimo iškilmės. Iškilmėse dalyvavo min. pirm. ir finansų min. Tūbelis, Seimo pirm. Šakenis, krašto apsaugos min. gen. Dirmantas, sūsisiekimo min. Stanišauskis, Vytauto Didžiojo universiteto prorektorius prof. Jodelė, Šaulių sąjungos vadas pulk. Saladžius, vyr. gelež. dir. Čiurlys bei kiti aukšti pareigūnai, mokyklos direktorius ir pedagogai. Prie statybos įrengtoje estradoje su vėliavomis garbės sargyboje

stovėjo mokiniai ir choras. Mokyklos direktorius J. Graurogkas perskaitė rūmų statybos aktą, kurį aukštieji svečiai ir mokyklos pedagogai pasirašė. Aktas ir metalinių pinigų monetos įdėta į stiklinę kapsulę, kurią min. pirm. Tūbelis įmūrijo po kartinio akmens kairiajame kampe. Mokyklos kapelionas kun. Latvėnas pašventino kartinį akmenį. Taipgi įvesta pilna uniforma: patogaus sukirpimo pilkos spalvos drabužis. Finansiniai apsunkinti mokiniai susilaukė dar „malonaus“ priedo, kad švarko ir kepurės kraštai turėjo būti apsiūti raudona siūle... Per abiturientų išleistuves siūlės autorius (nežinomas) išgirdo „padėkos dainušką“. Mokiniai palietė draudimas priklausyti sporto klubams.

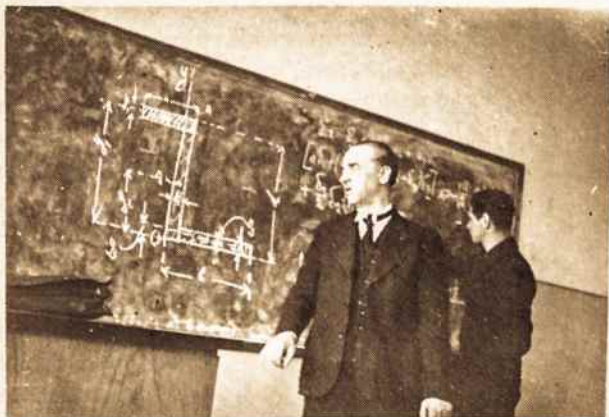
Dėl techniškų kliūčių mokslo metai prasidėjo 1938 m. rugsėjo 23 d. Nuo rugsėjo 15 d. vieni mokiniai užsiiminėjo mokyklos dirbtuvėse, o likusieji sportavo, ekskursavo. Mokinų skaičius siekė 500. Trijų aukštų pastatą sudarė šoniniai sparnai ir vidurinis fligelis. Erdvios klasės su naujos išvaizdos suolais, sieninėmis įstiklintomis vitrinomis, ilga sienine lenta sudarė malonų įspūdį. Saloninės parketo grindys palietė mokinių kišenes, nes administracija įsakė dėvėti specialius odinius batukus, kurie kainavo 9 lt. Pradėta tvarkyti apylinkines gatves.

Mokykloje pradėjo veikti specialus geležinkelio mokslo skyrius, ruošiantis įvairius geležinkelio tarnybos pareigūnus. Į šį skyrių priimti asmenys, baigę šešias gimnazijos klases. Mokslas truko dvejus metus. Į kursus įstojo septynios merginos.

Prieš keletą metų ATM absolventams, atlikusiems dvejų metų praktiką ir pristačiusiems Mokytojų tarybai tos praktikos apyskaitą, galėjo būti suteiktas inžinieriaus vardas. Baigusiujų aukštesnįjį tech-

Inž. Rostkauskas, ATM dėstytojas

Inž. J. Graurogkas, ATM įkūrėjas ir ilgametis jos direktorius

nikos mokslą draugija įdavė min. pirmininkui motyvuotą memorandumą, prašydama baigusiems ATM suteikti inžinieriaus vardą. Pabrėžta, kad baigusiems užsienyje tolygias mokyklas, suteikiamas inžinieriaus vardas. ATM mokslo lygis yra dažniau pranašesnis už daugelio Europos technikos mokyklų mokslą. Paminėta, kad iki 1938 metų Vytauto Didžiojo universitetas, Technikos fakultetą baigusiems, suteikdavo inžinieriaus vardą. Lietuvos inžinierių ir architektų draugija su tuo nesutiko ir nurodė, kad Vakarų Europoje inžinieriaus vardas suteikiamas baigusiems aukštesnijai technikos mokslą lygų Aukštesniajai Technikos mokyklai Kaune. (Gautas neigiamas atsakymas). Švietimo ministerija leido Vytauto Didžiojo universiteto Technikos fakultetą baigusiems suteikti diplomuoto inžinieriaus vardą.

1939 m. gegužės 20 d. Pedagogų tarybos posėdyje priimti keli nutarimai: mokiniai, kurie per abu semestrus turi nežemesnį pažymį kaip ketvirtą, atleidžiami nuo keliamųjų egzaminų laikymo; mokiniai, kurie gavo daugiau, kaip iš trijų dalykų nepatenkinamus pažymius, išbraukiami iš mokinių skaičiaus. Mokinį V. Leščinską, kuris turėjo dalyvauti Europos krepšinio pirmenybėse, atleisti nuo visų keliamųjų egzaminų. (Suolo draugas grįžo iš Sibiro palaužta sveikata). Pirmenybėse dalyvavo mokyklos sporto ir kar. lavinimo mokytojas L. Baltrūnas (abu labai skirtingo ūgio). Panaudotas psichotechnikos metodas, mokinius skirstant į specialybes.

1940 m. spalio 17 d. Pedagogų tarybos posėdyje dalyvavo inž. V. Grincevičius — naujas (politinio atspalvio) inspektorius ir komjaunimo atstovas — G. Borisa (III el. kl. mokinys). „Nutarta“ įrengti Lenino kampelį, įsteigti sieninį laikraštėlį. Šios pareigos pavestos dviem mokytojams. Aptarta Spalio revoliucijos sukakties minėjimų eiseną. Eisenoje turi dalyvauti visi mokytojai, mokiniai ir tarnautojai. Nutarta praveisti keliolika visuotinių repeticijų, kad eiseną išeitų tvarkingai. Eisenos vadu paskirtas mokytojas

Baltrūnas. Minėjimo išvakarėse ant rūmų stogo buvo pritvirtintas didelis žvaigždės formos rėmas su veidrodiniu stiklu. Vakaraus atsispindėdavo prožektoriaus šviesa. Aukštesnioji technikos mokykla puikiai pražygiavo pro „garbės“ tribūną Vileišio aikštėje, tačiau į sveikinimus neatsakė... Mokinių skaičius žymiai padidėjo, kadangi, baigusieji ketvirtą gimnazijos klasę, buvo priimti be stojamųjų egzaminų. Priimta daug žydų kilmės mokinių. Mokyklai suteiktas Technikumo vardas.

Naujos santvarkos atstovai „rūpinosi“ mokinių morale ir disciplina. Ruošėsi kovai su girtavimu, rūkymu, kortavimu ir t.t. Ligos bei pamokų praleidimo atveju reikalauta rimto įrodymo. Pranešta, kad už kiekvieną pavėlavimą mokinys bus paliktas valandą po pamokų, parenkant laiką vieną kartą per mėnesį. Pasitaikė „stalininių“ amnestijų. Lapkričio mėnesį Pedagogų taryba svarstė dviejų pašalintų mokinių prašymus, kad būtų leista jiems grįžti į mokyklą. Stalino konstitucijos šventės proga Taryba nutarė prašymus patenkinti... Lapkričio mėnesį ATM apleido jos steigėjas ir direktorius prof. J. Graurogkas (išrinktas Vytauto Didžiojo universiteto rektorium). Jo pareigas perėmė ats. plk. A. Krikščiūnas.

1941 m. Velykų pirmadienis buvo darbo diena, tačiau mūsų klasės didesnė dalis mokinių pirmadienį šventė. Turėjau rimtą pokalbį su naujaisiais inspektorais ir aktyviu komjaunuoliu H. Borisa. Birželio mėnesį per egzaminus atsitiko tragiški įvykiai. Iš mūsų klasės iššauktas mokinys nujautė savo likimą: praeidamas padavė ranką ir nebaigė tarti žodžio „sudiev“... Po savaitės prasidėjo karas. Spontaniškų veiksmų metu žuvo keli mokiniai ir dėstytojas doc. Milvydas.

Mokykla savo vardą atgavo, tačiau jos rūmai paliko vokiečių kariuomenės žinioje. Mokslas pradėtas

Grupė mokinių prie naujųjų ATM rūmų Kaune 1940 - 1941 m.

Inž. Č. Vištakas prie Politechnikumo rūmų Kaune vargingose sąlygose — senajame pastate ir III-čios g. keliose klasėse. Keliolika mokinių komjaunuolių ir jų vadovas H. Borisa prapuolė. 1942 metais iš Maskvos grįžo į Kauną. 1944 metais buvo suimtas ir kalėjime nusižudė. Gavo Tarybų Sąjungos didvyrio vardą. Iki šiol jo vardo gatvė yra Žaliajame kalne Kaune. Keli buvę komjaunuliai tęsė mokslą. Vėliau paaiškėjo, kad M. Zumeris dirbo pogrindyje. Apdovanotas už „kovinius nuopelnus“. Dėstė Kauno Politechnikume. 1942 metais trumpalaikis inspektorius ats. plk. A. Gavelis pradėjo eiti ATM direktoriaus pareigas, kurios tęsėsi iki 1949 metų.

Sekančiais metais leista naudotis naujųjų rūmų trečiojo aukšto patalpomis. Siekdami darbo jėgos karo pramonei ir pagalbiniais daliniams, vokiečių civilverwaltungas 1943 m. pavasarį uždarė mokslo institucijas. Mūsų tarėjams padėtį pavyko sušvelninti: rudenį mokslas buvo tęsiamas neoficialiai. Du kartus ištrūkęs iš „spąstų“, įsidarbinau geležinkelyje. Sunkios sąlygos ir 12-16 valandų darbo diena nutraukė mokslą, buvo belikę tik keli mėnesiai iki atestato gavimo.

1944 m. vasarą atėjo gyvenimo egzaminai: vieni paliko tėvynėje, kiti išsi barstė po visą pasaulį, o kai kurie susilaukė ilgametės „praktikos“... Sibire.

Kelios pavardės tampriai susijusios su mokyklos istorija: prof. J. Graurogkas — „Julius“, kuris vadovavo 20 metų, rūpindamasis mokinių reikalais; P. Šernas — „Pomus“, ilgametis mokyklos „ūkvedys“, pedantiškas ir kiek priekabus inspektorius; M. Žilinskienė — „Marytė“ rūpinosi mokinių gerbūviu, o ypač karo metais; Karazija visokeriopa paslauga padėdavo mokiniams. Malonūs prisiminimai rišasi su prof. Mošinskio, prof. Vasiliausko ir kitų žinomų dėstytojų asmenybėmis. Ilgametis mokyklos sargas „ponas Tverskis“ buvo direktoriaus „akys ir ausys“. Jo dukra Maceinienė trumpą laiką buvo vokiečių kalbos mokytoja.

Pirmaisiais pokario metais mokykla vadinosi Kauno Valstybinis Technikumas, vėliau — Politechnikumas. Dešimtį metų pastato dalį užėmė vid. mokykla. Mokomosios dirbtuvės paliko senoje vietoje. 1961-69 m. prie mokyklos rūmų pastatytos didelės dirbtuvės, trejetas keliukščių bendrabučių moksleiviams, sporto ir iškilmų salės. Politechnikumas ruošia 13 specialybių technikus ir išleidžia daugiau kaip 300 absolventų.

Po daugelio metų pasitaikė proga aplankyti mokyklą. Rūmų išvaizda gan apšepus, tačiau reprezentuoja ano meto statybą ir amatininkus. Mokyklos absolventų prisiminimai praturtintų jos istoriją.

Iš Politechnikumo muziejaus kambario pašalinti pasižymėjusių komjaunuolių portretai ir kiti priedai. Spintoje yra storas albumas, į kurį ilgamečiai mokytojai įrašė savo atsiminimus. Neįaukiai skamba lietuvių kalbos mokytojo A. Šarkos pataikūniško eilėraščio pabaiga: „...Kai komunizmas viešpataus, kurio visi mes pasiilgom...“.

Aukštai viršėjimo išlikusi Vytis simbolizuoja Lietuvos atgimimą ir svarbią mokslo instituciją — ATM — Aukštesniąją Technikos Mokyklą, kuri šįmet švenčia 70 metų sukaktį! 🇺🇸

LIETUVOS MOKSLAS IR TAUTOS ATGIMIMAS

A. SAKALAS

Lithuania's Education and National Renaissance

Vilnius University, which was founded in 1579, during its existence supported and disseminated humanistic traditions and before the Soviet occupation was of European level. In 1940-1988 Vilnius University was administered according to the general Soviet standard, which places student indoctrination on a very high level. Civil authorities made many attempts to russify the University, while relations with other universities outside the USSR were rather limited. Despite all this persecution, the university retained its humanistic and national traditions. A particularly great contribution was made by Dean J. Bulavas in 1956-58 — he dismissed all non-essential persons. Dean J. Kubilius also made significant attempts against russification of the university. University professors meanwhile developed Baltic philology up to world standards. The scientific world acknowledged the achievements of university mathematicians, physicists and medical staff. University graduates became the motive power of the Lithuanian renaissance. Deideologization of the university started in 1988. A new statute of the university had been prepared in 1989, which calls for securing autonomy for science, teaching and relations with foreign universities. The general backwardness of Lithuanian science and economy, in comparison with other countries, is a cause for concern. Lithuania needs qualified specialists, who should preferentially be educated abroad; the exchange of scientific information is badly needed. We are delighted that relations with foreign universities and particularly with Lithuanian emigres are getting stronger.

Inkorporavus 1940 metais Lietuvą į Tarybų Sąjungą, Lietuvos mokslo ir mokymo įstaigos buvo pertvarkytos pagal Tarybų Sąjungos modelį. Atsirado atskiri vyriausybės finansuojami Mokslų Akademijos institutai, atsirado institutai prie sąjunginio pavaldumo įmonių, o aukštosios mokyklos prarado savo autonomines teises. Tokios pertvarkos pasekmės gerai žinome. Tai mokslinio potencialo dezintegracija, mokslinių temų atitrūkimas nuo realių poreikių, mokslui skirtų finansų tendencingas paskirstymas. Geriausiai buvo finansuojami institutai prie sąjunginio pavaldumo įmonių, dažniausiai vykduojantieji karinius užsakymus, blogiau Mokslų akademijos institutai ir praktiškai nefinansuojami aukštųjų mokyklų moksliniai darbai.

Pateiksiu kelis skaičius. Aukštosiose mokyklose yra apie 0,5 milijono mokslo darbuotojų, tai sudaro apie pusę visų mokslo darbuotojų. Mokslui skirtų lėšų jie gauna apie 6%. Mokslų akademijos visoje sistemoje yra apie 60,000 darbuotojų. Jie gauna lygiai tiek lėšų, kiek gauna visos aukštosios mokyklos. Likusi dalis

lėšų tenka šakiniams ir kariniams institutams. Palyginus su JAV, TSRS skiriama mokslui 2-3 kartus mažiau lėšų pagal nacionalines pajamas.

Sistema daug žalos pridarė ir ruošiant mokslui jaunuolius. Aukštųjų mokyklų studentams buvo prievarta skaitomos tokios paskaitos, kaip mokslinis komunizmas, ateizmas, socializmo politinė ekonomija, marksistinė filosofija ir kitos. Šios paskaitos sudarė apie 1/5 viso valandų skaičiaus. Studijų pabaigoje dar tekdavo laikyti valstybinį mokslinio komunizmo egzaminą. Be šio ideologinio krūvio studentams dar buvo privalomi kariniai mokslai, kurie sudarė apie 1/9 viso studijoms skirto valandų skaičiaus. Aukštosios mokyklos turėdavo jaunų specialistų išleidimo planą, nuo kurio negalėdavo žymiai nukrypti. Kaip to pasekmė blogėjo studentų paruošimo kokybė, ir tūlas absolventas nebuvo vertas jam suteikiamo aukštosios mokyklos baigimo diplomo. Baigus aukštąją mokyklą, absolventas negalėjo laisvai pasirinkti darbovietės, o buvo priverstas trejus metus atidirbti ten, kur bus paskirtas, dažnai jam mokant atlyginimą žymiai

mažesnę už Tarybų Sąjungos atlyginimo vidurkį. Aukštojo mokslo prestižas, buvęs toks aukštas prieš karą Lietuvoje, dabar krito. Labai madingomis tapo gydytojo, teisininko, prekybininko profesijos, t. y. tos profesijos, kurios leisdavo turėti papildomų, dažnai nelegalių pajamų. Stojantiems studijuoti šių profesijų, laukdavo didžiuliai konkursai, kuriuos laimėdavo tie, kurie be vidurinės mokyklos dar mokėsi specialiai. Pasitaikydavo ir nesąžiningumo, protekcijų, ypač stojant aukštą valdininkų vaikams. Universiteto profesoriai ir dėstytojai per savaitę reikėdavo perskaityti ne mažiau 20 valandų paskaitų, praveisti pratybų ir laboratorinius darbus. Po paskaitų dar reikėdavo dirbti mokslinį darbą, kas buvo labai problematiška, neturint deramo finansavimo reikalingo aparatūrai ir kitoms mokslo priemonėms įsigyti. Vieninteliu realiu finansavimo šaltiniu tapo darbas pagal sudarytas su pramonės įmonėmis sutartis.

Visiškai kitaip jautėsi mokslininkas, dirbantis mokslų akademijoje. Jam finansavimas buvo garantuotas, nors ir nekažin koks. Visą savo darbo laiką jis galėjo skirti moksliniam darbui. Susidarė situacija, kai universitetų mokslininkai neturėjo daug laiko dirbti mokslinį darbą, o akademijos — negalėjo perteikti studentams naujausių mokslo pasiekimų. Nuo to kentėjo vėlgi Lietuvos mokslas.

Dar viena deformacija išbujojo, suteikiant akademiko statusą mokslininkui. Daugelyje pasaulio šalių akademiko statusas yra garbės dalykas. Tarybų Sąjungoje tai susieta ir su finansais. Kiekvienas akademikas gauna prie savo algos gana žymų priedą, kuris mokamas jam iki mirties. Ši finansinė paskata iššaukia nesveiką konkurenciją tarp potencialių kandidatų į akademikus, ir konkurencinei kovai laimėti naudojamos visos priemonės.

Tarybų Sąjungos atsiskyrimas nuo pasaulio sukėlė mokslinių kontaktų nestabilumą tarp Lietuvos ir užsienio mokslininkų. Mes niekad nebuvome garantuoti, kad mums pavyks dalyvauti mokslinėje konferencijoje, rengiamoje užsienyje. Rašydavome mandagius laiškus, kad negalime atvykti dėl asmeninių priežasčių, nors mums neleisdavo išvažiuoti oficialūs asmenys. Neturint rimtų kontaktų, atsirado neigiamos pasekmės Lietuvos mokslui.

Atgimusi Lietuvoje daug kas pasikeitė, nors daugelis mūsų problemų, kaip ir anksčiau, yra sprendžiamos Maskvoje. Minėtina, ką mes jau turime ir kokios problemos dar laukia sprendimo. Jos suskirstytos į tris dalis: mokslo organizavimas, mokslo finansavimas ir mokslininkų ruošimas. Pabaigai panagrinsiu Vilniaus universiteto kontaktus su išeivija.

Mokslo organizavimo problema

Mums reikia apsispręsti, ar mes ir toliau laikysimės primestos Rytų sistemos, kuri skirstoma į Mokslų akademijos, šakinių institutų, universitetų ir kitų aukštųjų mokyklų mokslo įstaigas. Šiandieną siūlomi du galimi variantai.

Vienas — palikti senąją sistemą, ją modifikuojant. Modifikacijos esmė — įtraukti į mokslo valdymą daugiau specialistų iš aukštųjų mokyklų, suteikiant jiems akademikų vardus. Siūlomo varianto ypatybės: mokslas bus valdomas iš vieno centro — Mokslų akademijos, mokslas bus finansuojamas taip pat iš šito centro. Akivaizdus modelio privalumas, kad nieko iš esmės nereikia keisti, nes mokslo valdymo sistema funkcionuos, kaip funkcionavusi, be nereikalingų netolygumų. Modelio trūkumai yra šie: lieka gremėzdiška institutų ir aukštųjų mokyklų sistema, kurioje darbai gali būti dubliuojami, o tai per brangu mažai respublikai; antra, nėra organiško aukštųjų mokyklų ir akademinių institutų susijungimo, todėl profesoriai, kaip ir anksčiau, bus perkrauti paskaitomis, o Akademijos darbuotojai negalės savo žinių perteikti studentams. Ši sistema šiuo metu dar negali būti keičiama, nes nutrūktų finansavimas iš Maskvos per TSRS Mokslų akademiją. Tačiau savarankiškoje Lietuvoje ji turėtų būti pertvarkyta.

Kitas siūlomas variantas — pereiti prie vakarų šalių sistemos, kur visas mokslas yra universitetuose, o akademiko vardas yra vien garbės vardu, neteikiančiu finansinių privilegijų. Pereinant į šią sistemą, tektų iš esmės pertvarkyti mokslo įstaigas, prijungiant akademinius institutus prie atitinkamų universiteto fakultetų. Šitas projektas turi daug šalininkų, bet ne mažiau ir priešininkų, todėl šiandieną dar diskutuojama, kas mums daryti. Tuo tarpu laikas nelaukia. 1990 metais, vėliausiai 1991 metais mokslo finansavimo sistema iš esmės pasikeis, Lietuvai pasidarius ekonomiskai savarankiška. Norėtųsi pabrėžti, kad mokslas negali būti vystomas ten, kur neruošiami jam kadrai.

Daugelis iš mūsų supranta, kad universitetuose mokslas taip pat turi būti pertvarkytas. Lig šiol universitetai iš biudžeto ne ką tegaudavo mokslo reikalams, ir pagrindiniu lėšų šaltiniu buvo finansinės sutartys su pinigingomis firmomis, tačiau dabar firmos pradėjo labai kruopščiai skaičiuoti savo pinigus ir jau jų nebešvaisto, kaip darė iki šiol. Antra, universitetai neturėjo tiesioginių ryšių su užsienio firmomis, todėl negalėjo užsidirbti valiutos. Dabar situacija pasikeitė, todėl atsirado būtinybė universitetuose, panaudojant fundamentalinius tyrimus, gauti pramoninį objektą. Tas ypač aktualu ir suprantama fizikams, dirbantiems mikroelektronikos srityje. Noriu

paminėti, kad Vilniaus universitete, turinti savo sąskaitą banke, susikūrė firma, kuri jau turi užsakymų iš Vakarų Europos firmų. Tai pirmoji kregždė Lietuvoje. Manau, kad tokioms nedidelėms firmoms atsirasti prie aukštųjų mokyklų dabar yra puikios perspektyvos. Jos gali greitai ir be didelių finansinių įnašų sukurti naują objektą ir jį brangiai parduoti.

Mokslo finansavimo problema

Mes ir dabar skiriame labai nedidelę biudžeto lėšų dalį mokslui. Sąjungoje yra sudaryta 14 didelių mokslinių programų, joms paskirtos lėšos. Lietuvai šių lėšų tenka tik tai, kas lieka nuo Maskvos ryklių. Nepadaeda ir taip vadinami konkursai, nes vėlgi sprendžia Maskva, o mums lieka grašiai.

Ekonominio savarankiškumo sąlygomis Lietuvos Aukščiausioji Taryba skirs mokslui tam tikras lėšas, todėl natūraliai kils problema, kaip jas padalinti mokslo kolektyvams. Man atrodo, kad perspektyvus būtų konkursinis lėšų paskirstymo būdas. Šiuo metu yra sudarytos iš žymiausių Lietuvos mokslininkų probleminės tarybos atskiroms mokslo sritims. Šios tarybos yra pajėgios padaryti konkursinių darbų ekspertizę ir atrinkti geriausią iš siūlomų variantų. Šiam variantui vykdyti turėtų būti skiriamos lėšos.

Kitas lėšų šaltinis — tai įvairių firmų, tame tarpe ir užsienio firmų, užsakymai. Tokiu šaltiniu naudojoms ir anksčiau, todėl čia neturėtų būti naujų problemų.

Mokslininkų ruošimas

Iš to, kas jau pasakyta, aišku, kad reikia iš esmės pertvarkyti visą mokymo sistemą. Vidurinėse mokyklose mėginama įdiegti sistemą 4x6x2. Numatyta po dešimt metų privalomų kursų įvesti pasirinktinius, tokiu būdu jaunuolius orientuojant į humanitarinį ar techninį profilį. O dabar apie aukštąsias mokyklas. Jau nemaža padaryta universitete. Nebeskaitomi indoktrinuojančios kursai, kaip TSKP istorija, mokslinis komunizmas, mokslinis ateizmas, socializmo politinė ekonomija. Dabar kiekvienas fakultetas turi teisę pasirinkti filosofinių, ekonominių ir politinių disciplinų skaičių ir valandinę apimtį. Pvz., universiteto fizikos fakultetas pasirinko politologijos, filosofijos ir kapitalizmo politinės ekonomijos kursus ir smarkiai sumažino jų valandinę apimtį. Panašiai elgiasi ir kiti fakultetai.

Dar viena naujovė įvesta universitete. Tai valstybinis egzaminas, išklauius bendrąsias disciplinas, t.y. po antro ar trečio kurso. Po šio egzamino galės

tęsti studijas tik tie studentai, kurie egzaminą yra išlaikę geru ar labai geru pažymiu. Likusieji galės kartoti kursą, užmokėdami už mokslą ar eis dirbti. Manoma, kad valstybinio egzamino įvedimas sumažins iš esmės menkaverčių absolventų skaičių.

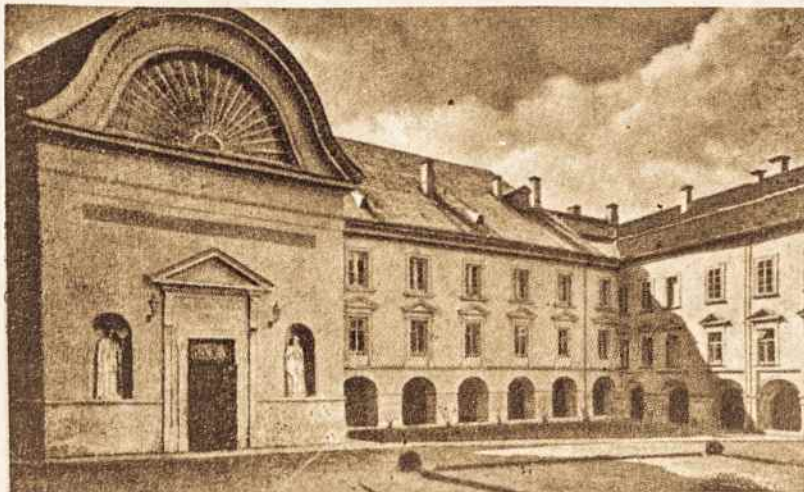
Trečia naujovė — laisvo klausytojo statuso įvedimas universitete. Paruoštas naujas universiteto statutas, kuris skelbia universiteto autonomiją. Šis statutas turi būti patvirtintas Aukščiausios Tarybos prezidiumo. Jei tai įvyks, tada pats universitetas sudarinės mokymo planus ir programas, pasirenks specialybes ir kontingentą, suteikins mokslinius laipsnius ir vardus, Maskvos patvirtinimo nebereikės. Kitos aukštosios mokyklos jau irgi paruošė savo statusus, skelbiančius autonomiją.

Vien šitos priemonės negali greitai sumažinti žymaus atotrūkio tarp mūsų mokslo, technikos ir Vakarų šalių. Lig šiol nebuvimas tamprių kontaktų tarp Lietuvos ir pasaulio mokslininkų stabdė mokslinių idėjų plitimą Lietuvoje. Dabar laikai pasikeitė. Nebėra jokių formalių apribojimų kontaktams. Tačiau, neturint konvertuojamos valiutos, mūsų išvykos į konferencijas ir vakarų universitetus yra probleminės ir priklauso nuo vakarų mokslo įstaigų arba nuo mūsų išeivių finansinių ir kitų galimybių. Nemanau, kad artimiausiu laiku padėtis pasikeis. Tačiau ir tas nedideles galimybes mes dar blogai išnaudojame. Per mažai siunčiame studentų į užsienio universitetus, o ir siunčiamų studentų atranka nėra aiškiai suprantama. Galvoju, kad padėtis pasikeis tada, kai Lietuvoje nebefunkcionuos nomenklatūrinė sistema, įteisinusi protekcijas ir suskirsčiusi visus žmones į dvi klases: į valdančiąją ir dirbančiąją. Bet tai galės įvykti tik po naujų rinkimų, jei jų nelaimės partijos aparato statytiniai, ir tik po to, kai pradės funkcionuoti daugiapartinė sistema.

Vilniaus universiteto ryšiai su užsienio mokslo įstaigomis

Vilniaus universitete yra lituanistų kursai užsieniečiams. Juos šiais metais lankė apie 70 kursantų. Daugelis jų dirbo kruopščiai ir daug. Tačiau nemažai buvo ir tokių, kurie vietoje rimto darbo pramogavo. Prašytume užsienio lietuvių patarti atvykstantiems pas mus mokytis lietuvių kalbos, kad jų tikslas čia yra jos mokytis.

Be lituanistinių kursų dar yra kita bendravimo forma. Mes galime priimti ir pilnai aprūpinti JAV, Vakarų Vokietijos ir kitų valstybių lietuvaičius, norinčius mokytis Vilniaus universitete. Vienintelė sąlyga — reikia mokėti lietuviškai, nes universiteto darbo kalba — tai lietuvių kalba.

Vilniaus universitetas. Nuotr. J. Bulhako

Trečia galimybė, atvykti į Vilniaus universitetą užsienio aspirantams ir profesoriams. Į Vilniaus universitetą gali atvažiuoti užsienio specialistai be jokių Maskvos leidimų ir čia pasisvečiuoti, paskaityti paskaitų ar aptarti galimą mokslinį bendradarbiavimą. Sąlygos tokios: negalime apmokėti kelionės ar apgyvendinti "Hilton" tipo viešbutyje, nes neturime konvertuojamos valiutos, bet patalpinsime į viešbutuką prie universiteto ir mokėsime apie 300 rb. per mėnesį atlyginimą, kurio pilnai užtenka pragyventi Lietuvoje.

Ketvirta galimybė, sutartys su užsienio universitetais. Šiuo metu jau turime kelias tokias sutartis, ruošiamasi susitarti su Madison universitetu Wisconsin valstijoje (JAV), nes išsisklaidė abejonės, kad sutarties sudarymas gali būti interpretuotas kaip inkorporacijos į TSRS pripažinimas. Mes dabar betarpiškai patys, kartoju — be Maskvos sudarome tokias sutartis. Bendradarbiavimas sutarčių pagrindu yra perspektyvus tuo, kad specialistų išlaikymui naudojamos universiteto lėšos, o ne atskirų sponsorių, kurių finansinės galimybės žymiai daugiau ribotos.

Mes turime gerus kontaktus su JAV organizacijomis, tokiomis, kaip American Association of Universities. Vienintelė principinė problema, atvykstantiems pas mus, yra lietuvių kalbos žinojimo būtinybė. Mes nenorėtume dėl suprantamų aplinkybių universitete mokyti užsienio studentų rusų kalba.

Dar galime siųsti į užsienį studentus ir specialistus, kurie dirbtų užsienio mokslo įstaigose ir peįnytu-situo sau duoną. Norinčių turime. Bet mums nepatinka viena besireišianti tendencija. Valstijose yra lietuvių, kurie, norėdami pasikviesti giminaitį iš Lietuvos, susitaria su artimiausia JAV mokslo įstaiga, o pastaroji atsiunčia oficialų kvietimą. Su šiuo kvietimu rankose mūsų auklėtinis ar darbuotojas daro mums spaudimą

ir reikalauja apmokėti jo kelionę į užsienį, žadėdamas aukso kalnus. O mūsų universiteto biudžetas, deja, nėra neišsenkamas. Viena tokia komandiruotė į JAV — tai nedidelio mūsų fakulteto lėšos, skirtos metams visoms komandiruotėms. Neatrodo, kad ir kitais metais finansinė situacija keistųsi. Kitas dalykas komandiruoti į Vakarų Europos šalis, į kur kelionė gana pigi ir nesudaro didelių problemų nei mums, nei siunčiamam specialistui.

Reikėtų mums tęsti tai, kuo visą laiką padėjo užsienio lietuviai — tai literatūra. Mes gavome nemažai vertingų knygų iš užsienio. Anksčiau buvę apribojimai gauti ne daugiau

kaip po du egzempliorius, dabar nebegalioja. Todėl prašome, siųskite ir toliau mums knygas, netgi tas, kurios jums jau nebereikalingos ir kurias jūs ruošiatės išmesti. Jas galima siųsti laivais, kas pigu ir patikima. Mums dar trūksta lituanistinių leidinių ir ne po vieną ar du egzempliorius, nes šios knygos yra daugelio skaitomos ir greitai susidėvi bibliotekose.

Dar svarbesnė medžiaga yra archyvinė medžiaga, kurią turite savo namuose ir kruopščiai saugote. Jūsų vaikams tai gali būti nereikalingu balastu, todėl prašome kaupkite ją ir siųskite mums. Mes ją išsaugosime ir jums, ir ateinančioms kartoms. Žinoma, yra pervežimo problema, bet ji išsprendžiama. Yra žmonių, kurie noriai tuo užsiimtų, bet reikia žmonių, kurie tą archyvinę medžiagą surinktų ir sukauptų.

Toliau kalbant apie ryšius, norėtusi kreiptis į tautiečius, kad jie, remdami mus finansiškai, neiekvotų finansų ten, kur mes patys pajėgūs susitvarkyti už nuvertintą tarybinį rublį. Pavyzdžiui, paminklų restauravimui ir jų statybai mes galime surinkti patys pinigų. Mes dėkingi už jūsų paaukotas lėšas Šapokos istorijai, bet manome, kad aukoti pinigus Gedimino pilies atstatymui ar Vytauto Didžiojo paminklui nėra būtina, nes tam reikalui mes pajėgūs surinkti pakankamą kiekį rublių.

Norėtusi, kad ir toliau stiprėtų pasitikėjimas mūsų žmonėmis. Anksčiau buvo žiūrima į mus, kaip į Maskvos agentus. Dabar to nėra, ir mes tuo džiaugiamės.

Leiskite tikėtis, kad einant Lietuvai į nepriklausomybę, mūsų bendradarbiavimas bus dar gilesnis ir stipresnis. ☐

ARCHITEKTŪROS AMBASADORIUS — LIETUVOJE

ARCHITEKTO EDMUNDO ARBO PARODŲ VILNIUJE BEI KAUNE PROGA

Paulius Kulikauskas — Lietuva

Ne vienas žymesniųjų išeivijos architektų pastaraisiais metais lankėsi Lietuvoje. Galima tik apgailestauti, kad kaip architektų, taip ir kultūrininkų kontaktai su jais būdavo menki ir epizodiški. Buvau besusidaręs nuomonę, kad profesionalaus bendravimo bei bendradarbiavimo, patarimų ir pagalbos galime tikėtis tik iš svetimtaučių kolegų, kurių nemažai tuo tikslu atvyksta pastaruoju metu Lietuvon.

Tačiau tokiai nuomonei buvo lemta iš esmės pasikeisti, į Lietuvą atvykus žymiausiam išeivijos architektui p. Edmundui Arbu. Paaukojęs daugiau negu mėnesį laiko ir savo lėšomis atvykęs pas mus, gerbiamas kolega ne tik atvežė ir padovanojo Lietuvai savo architektūros ir laisvalaikio meno darbų parodą (Architektų Namuose Vilniuje nuo 1990 m. spalio 5 d. iki spalio 30 d.; Kaune nuo 1990 m. lapkričio 6 d. iki lapkričio 30 d.), bet ir didžiąją laiko dalį skiria bendravimui. Apsigyvenęs Architektų Namuose, jis išnaudoja kiekvieną progą ir neatsako nė vienam, norinčiam ką nors išgirsti, sužinoti ar papasakoti. Šis nuoširdus ir šiltas požiūris, jau neminint turtingos kūrybinės biografijos, labiausiai ir paskatino imtis plunksnos.

Edmundas Arbas—Arbačiauskas gimė Trakų apskrityje. Profesijos pasirinkimą pradėjęs nuo technikos mokslų studijų Kaune, vėliau gilinosi į ekonomikos mokslus Vilniuje. Visiškai apsisprendė 1943 m. ir ketverius metus studijavo architektūrą Aukštojoje Technikos mokykloje Vienoje (Technische Hochschule in Wien) ir Aukštojoje Technikos mokykloje Stuttgarte (Technische Hochschule in Stuttgart).

Persikėlęs su šeima į JAV, įstojo į Lawrence Technologijos institutą Detroite, Michigano valstijoje, kur 1956 metais išlaikė valstijos egzaminus profesinei architektų praktikai. Tuo neapsiribojo: po dvejų metų sėkmingai išlaikė NCARB (National Council American Registration Board) egzaminus profesinei praktikai.

To visiškai užteko, kad sėkmingai tęsti darbą architektūros firmose ar įsteigti savąją, juo labiau, kad gimė sūnus ir antra dukra, ir buities dalykai buvo pakankamai užtikrinti. Tačiau profesinės ambicijos

neleido nusiraminti. 1959 metais Edmundas Arbas su žmona, žinoma išeivijos romaniste Ale Rūta, sūnumi ir dukromis persikėlė į Kaliforniją - architektų valstiją. Dar trejų metų prireikė, kad išlaikytų valstybinius egzaminus profesinei praktikai Kalifornijoje. Tačiau ir tie naujo įsikūrimo metai nepraėjo veltui. 1959 metais Pasaulio Lietuvių Inžinierių ir Architektų Sąjunga (PLIAS) organizavo konkursą Lietuvos pasiuntinybei Brazilijos mieste - naujojoje Brazilijos valstybės sostinėje. Architektas Edmundas Arbas dalyvavo konkurse ir laimėjo pirmąją premiją.

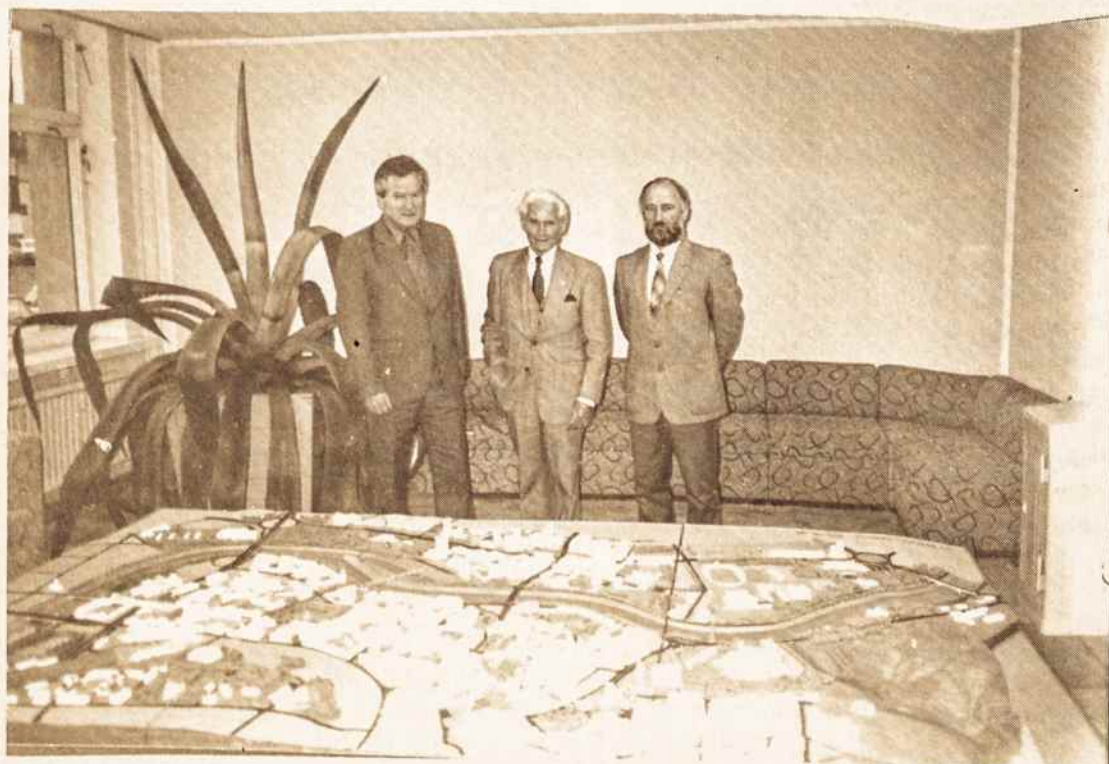
Nenuostabu, kad šis projektas plačiai nuskambėjo profesinėje JAV spaudoje, ir buvo dar pažymėtas ne viena architektūrine premija. Oscar Niemeyer, projektavęs naująją Brazilijos miestą, tuo metu jau buvo viena pasaulio architektūros garsenybių, ir sėkmingas tuo metu dar mažai kam žinomo lietuvių architektų projektas tam miestui, patraukiantis akį ne tik stiliaus grynumu ar atlikimo meistryste, bet ir ryškiu individualaus profesinio mąstymo braižu, nenusileidžiantis žymiojo meistro lygiui ir tuo pat metu akivaizdžiai savitas, pagarsėjo nepriklausomai nuo politinės šio įvykio svarbos. Deja, kaip tik politikų aktyvumo ir pritrūko, kad besistojančiai ant kojų lietuvių išeivijos diplomatijai būtų pagelbėta realizuoti šį projektą, galėjusį tapti ne tik diplomatine, bet ir architektūrine Lietuvos atstovybe Pietų Amerikoje.

Atrodo, architektas, jau įsitvirtinęs Amerikos profesinėje praktikoje, galėjo atsidėti stulbinančiai karjerai. Darbas tokiose pasaulinio garso firmose, kaip Eero Saarinen ir Edward Durrell Stone, leido įgyti puikią patirtį. Visu savarankiško darbo laikotarpiu Edmundas Arbas tęsia nuoseklius eksperimentus: nuo istorinių elementų panaudojimo iki neomodernistinės estetikos. Daugelis projektų yra visiškai naujų išraiškos priemonių paieška, ir tuo pat metu visi darbai pažymėti autentiškos autorinės manieros - tai neabejotinai architektų Arbo darbai. Stebina ir didelė tipologinė projektų įvairovė: nuo kopyltėlių iki bankų ir viešbučių, nors liūto dalis tenka gyvenamųjų namų projektavimui. Pažymėtinas ir funkcinių bei techninių naujovių panaudojimas - ne vienas individualių namų projektas galėtų susilaukti užsakovų dėmesio Lietuvoje.

Tačiau, kaip ir daugelis Lietuvos išeivių, E.

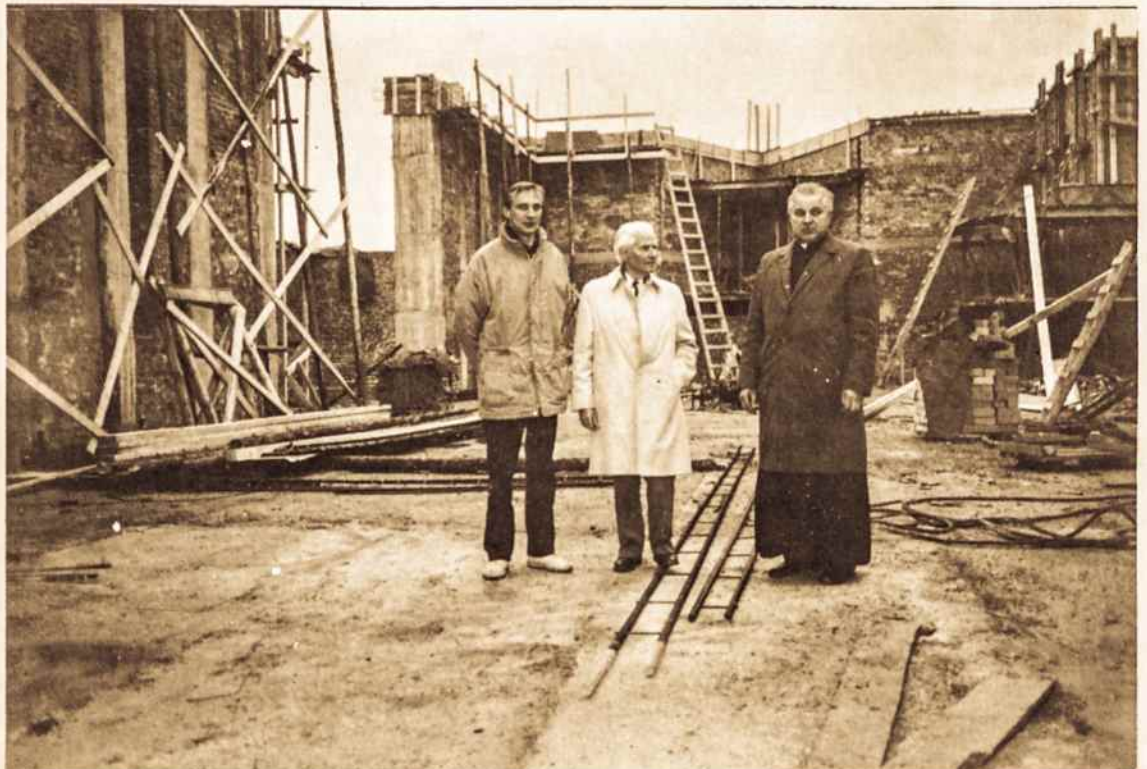
Arch. Juozas Vaškevičius, Architektų sąjungos pirmininkas, atidaro arch. Edmundo Arbo architektūros ir laisvalaikio meno darbų parodą Vilniuje - Architektų būstinėje

Vilniaus miesto projektavimo instituto vadovybė prie Vilniaus miesto naujų rajonų užstatymo maketo. Iš k. instituto direktorius Vytautas Stoškus, svečias arch. Edmundas Arbas ir instituto vyriausias architektas Česlovas Mozuras

Svečiuose pas Lietuvos Urbanistikos ministerį. Iš k. ministeris arch. Algimantas Nasvytis, Lietuvos architektų sąjungos pirmininkas arch. Juozas Vaškevičius, svečias iš JAV arch. Edmundas Arbas ir prof. arch. Vytautas Nasvytis

Statomos Ignalinos bažnyčios apžiūrėjimas. Iš k. arch. Ričardas Kristopavičius, arch. Edmundas Arbas ir bažnyčios klebonas kun. Ignas Jakutis

Arbas didelę laiko dalį nuolat aukoja lietuviškų organizacijų veiklai. Be to, neskaitant ambasados Brazilijoje, yra parengęs tipinį Lietuvių namų projektą ir kitų darbų, parašęs ne vieną straipsnį išeivių spaudai — be jokio atlyginimo. Ir tokia duoklė lietuvybei neatrodė pakankama. Ryškiu leitmotyvu per architekto kūrybą eina naujojo tautiško architektūros stiliaus paieškos.

Architekto Edmundo Arbo sukurta originali liaudies architektūros reminiscencijų ir šiuolaikinės architektūros kompozicinių principų sintezė ypač gerai atsiskleidžia tokiuose darbuose, kaip Šv. Jono koplytėlė, Laisvės aukuras, Los Angeles lietuvių bažnyčios Šv. Kazimiero altorius, provizorinis lietuvių namų projektas Los Angeles. Visiems jiems būdinga nostalgiska Lietuvos ilgesio gaida, ir čia ji skamba individualiai bei šiuolaikiškai. Šiose paieškose išryškėjęs kūrybos metodas atsispindi ir tokiuose tipiška amerikietiškos paskirties darbuose, kaip New Yorke pasaulinėje parodoje JAV pavilijono projektas ir paminklas Vietnamo kariams.

Didžioji dalis Lietuvos architektų šiandien labai skeptiškai žiūri į specialias tautiškas architektūros paieškas. Tačiau nereikia pamiršti, kad pastaruosius 30 metų lietuviai, vilkę imperijos jungą, stengėsi patys sau ir pasauliui įrodyti esą neatsiejama Europos kultūros dalimi, o lietuvių išeivijai aktualiausia buvo lietuvybės išsaugojimas emigracijoje. O tai, ypač Amerikoje, pagarsėjusioje kaip "tautų lydymo katilas", nėra lengva. Todėl tai, kas Lietuvos intelektualų elitui galėtų atrodyti sentimentalumu, išeiviams yra ne tik natūrali nostalgiska būseną, bet ir tautinio identiteto išsaugojimo laidas.

Tačiau geriausia išgirsti paties p. Edmundo Arbo nuomonę.

Paulius Kulikauskas:

Jau dvi savaites viešite Lietuvoje, nemaža teko matyti pokarinės architektūros. Dabar, Atgimimo metu, didelė dalis visuomenės norėtų matyti gimstant tautiškos architektūros kryptį Lietuvoje. Tačiau išeivijos fenomenas ir kultūros vyksmas Lietuvoje nėra tapatūs, nes vyksta visiškai kitomis sąlygomis. Ką galėtumėte patarti tautiškos architektūros kūrėjams čia, Lietuvoje?

Edmundas Arbas:

Mano troškimas ir linkėjimas, kad Lietuva būtų lietuviška ne tik savo kalba, papročiais, bet ir "Post-modernioje" architektūroje; kad besilankęs krašte svetimtautis pajustų, kad tai yra LIETUVA. Recepto lietuviškai architektūrai neturiu; tas turėtų išplaukti iš kūrėjo dvasinio įsijautimo, atsižvelgiant į tautos istoriją ir gamtines bei geografines sąlygas. Su troškimu linkiu Lietuvai laisvės, o taip pat ekonominės ir dvasinės gerovės.

Rašytoja ir architektas gamtovaizdyje. Spalvota šaržo grafika Edm. Arbo

Išeivijos ir tautiečių iš Lietuvos santykiai, atsidarius geležinei uždangai, laikas nuo laiko aptemdomi šešėlio — dalis mūsų "kultūrinių keliauninkų" darosi net ir Amerikoje pagarsėjusiais kauklytojais (ačiū Dievui, architektai dar lyg ir neminimi ta prasme). Neretas gi išeivis tautietis, Tėvynėje apsilankęs, jaučiasi lyg ir pranašu aborigenamams (vienas kolega pernykščiame architektų suvažiavime rimtai aiškino, kas gi yra neono šviesos ir kokiu principu jos veikia).

Architekto Edmundo Arbo viešnage suteikia kitokių vilčių: išeivijos žmonės, pasišventę profesijai ir lietuvybei, yra Lietuvos ambasadoriai pasaulyje. Edmundas Arbas tampa pirmuoju išeivijos architektų ambasadoriumi Lietuvoje.

Biografiniais duomenimis pasinaudota iš "Lietuvių Dienos", 1970 m. birželio mėn., 11 psl. (B.M.).

S. DARIAUS IR S. GIRĖNO PAMINKLO KAUNE RESPUBLIKINIO UŽSAKOJAMO KONKURSO PROGRAMA

(Antrasis turas)

I. Bendroji dalis

Visuomenei siūlant, Kultūros fondui remiant ir Lietuvos Ministrų tarybai priitarus, Kaune bus pastatytas paminklas Lietuvos lakūnams S. Dariui ir S. Girėnui, atlikusiems didvyrišką skrydį per Atlantą ir žuvusiems 1933 m. liepos 17 d. prie Soldino. Paminklo statybą planuojama pradėti 1991 m. ir užbaigti 1993 m. — skrydžio 60-mečio Jubiliejui. Paminklas numatomas pastatyti už visuomenės suaukotas lėšas.

Sumanymas pastatyti paminklą buvo kilęs dar prieš 50 metų. 1937 metais surengtame konkurse, iš 34 pateiktų darbų, pirmąją premiją buvo apdovanotas B. Pundziaus projektas. Pagal jį 1940 metais paminklas pradėtas statyti Ažuolyne, į šiaurės-rytus nuo Sporto kombinato sklypo. Prasidėjęs karas ir okupacija šį kilnų sumanymą sužlugdė. Tuo metu Atlanto nugalėtojų paminklo eskizinius modelius kūrė visa eilė Lietuvos skulptorių.

Prabėgę keli dešimtmečiai ir įvykę kiekybiniai ir kokybiniai pakitimai miesto struktūroje, reikalavo papildomai išnagrinėti tiek paminklo vietos parinkimo, tiek jo meninio sprendimo klausimus. Todėl 1989 metais įvyko atviro konkurso pirmasis turas. Vadovaujantis jo rezultatais, buvo parinkta paminklo pastatymo zona, o šešių premijuotų projektų autoriai gavo teisę dalyvauti užsakomajame konkurse. Be jų, konkurso antrajame ture gali dalyvauti ir pretenduoti į skiriamas premijas visi kiti asmenys, pateikę konkurso sąlygas atitinkančius projektus.

II. Konkurso tikslas ir uždaviniai

Vadovaujantis konkurso pirmojo turo žiuri komisijos protokolo teiginiais ir 1990 m. vasario 6 d. pasitarimo išvadomis, vieta paminklo statybai parinkta zonoje, ribojamoje Dariaus ir Girėno gatve, Žemės ūkio technikumų kompleksu, Aleksoto šlaitais ir vaikų darželio (prie funikulieriaus) sklypu. Konkurso organizatoriai parengė parinktos teritorijos topografinę nuotrauką (M 1:500), kurią galima įsigyti Architektų sąjungos Kauno organizacijoje (Kaunas, Vilniaus 22, telef. 20-22-78).

Parinkdami paminklo pastatymo vietą, autoriai privalo pasiūlyti paminklo meninį sprendimą

Šis pranešimas buvo gautas pavėluotai, nes buvo siųstas kitiems, o ne tiesiai redaktoriui. Jį spausdiname vien dėl istorinės reikšmės. V.J.

savo dydžiu, meninės išraiškos priemonėmis ir panaudotomis medžiagomis geriausiai atspindintį didvyriškąjį skrydį ir tinkamiausiai išsirašantį į pasiūlytą aplinką. Projektuojant turi būti atsižvelgta į aerodromo zonos išplanavimo ir užstatymo perspektyvą, privalo būti rastas optimalus ryšis su miesto centre dalimi, o taip pat įvertinta, kad buvusiam aerouosto pastate Lietuvos technikos muziejus ruošia Aviacijos istorijos ekspoziciją. Projekte turi būti išspręstos transporto ir pėsčiųjų traukos prie projektuojamo komplekso, numatytos autotransporto stovėjimo aikštelės, o tuo atveju, jeigu autoriai numatytų griauti esamus pastatus, ar statyti naujus, jie turi būti parodyti genplano brėžinyje. Taip pat turi būti pateikti pasiūlymai dėl esamo ir būsimą apželdinimo.

III. Konkursui pateikiamos medžiagos apimtys

Konkursui pateikiama medžiaga:

1. Genplanas M 1:500, nurodant zoną, kuri turi būti sutvarkyta iki paminklo atidarymo dienos.
 2. Aplinkos sutvarkymo planas M 1:250.
 3. Paminklo maketas M 1:20.
 4. Trumpas aiškinamasis raštas su orientaciniais paminklo darbų kiekiais ir orientacinės vertės skaičiavimu.
 5. Tuo atveju, jei darbą pateikia autorių kolektyvas, užklijuotame voke pridedamas autorių sąrašas. Prie kiekvienos pavardės procentais nurodant darbo indėlį. Sąrašą pasirašo visi autoriai.
- Nustatytos apimties konkursinė medžiaga pateikiama ant 100x100 cm dydžio planšetų. Autoriams paliekama teisė pasirinkti grafinio atlikimo priemones. Esant reikalui, autoriai gali pateikti papildomą vaizdinę medžiagą (miesto genplano ištrauką, perspektyvą, fragmentus, išsklotines, fotomontažus), išsamiau atspindinčią pasiūlytą sprendimą.

IV. Konkurso sąlygos

1. Konkurse gali dalyvauti visi asmenys, pateikę konkurso sąlygas atitinkančius projektus.

2. Nustatytos apimties konkurso medžiaga pateikiama Lietuvos architektų sąjungos Kauno organizacijai iki 1990 m. lapkričio 19 d. 18 valandos (233000 Kaunas, Vilniaus 22). Tuo atveju, kai konkurso medžiaga siunčiama paštu, medžiagos pateikimo data laikoma išsiuntimo data, pažymėta pašto žymeklyje. Projektai pristatyti po nustatyto termino arba neatitinką reikalavimų nesvarstomi.

3. Ant planšeto užrašoma autoriaus arba autorinio kolektyvo pavardės.

4. Organizatoriai konkursui pateiks ir tarpukario laikotarpiu skulptoriaus B. Pundziaus paruoštą paminklo projektą, kuris bus vertinamas kartu su kitais konkursui pateiktais projektais.

5. Žiuri komisijos posėdis įvyks 1990 m. gruodžio 03 d., prieš tai surengus konkursinių projektų parodą Kauno architektų namuose bei jų visuomeninį aptarimą.

6. Už geriausius darbus bus skiriamos trys premijos:

I	premija	--- 1500 rb.
II	premija	--- 1000 rb.
III	premija	--- 500 rb.

Konkurso žiuri turi teisę keisti premijų skaičių ir dydį, neviršijant bendros premijiniam fondui skirtos sumos.

7. Premijuoti darbai tampa Lietuvos kultūros fondo Kauno m. tarybos nuosavybe ir gali būti panaudojami jos nuožiūra, prisilaikant autorinių teisių įstatymo. Realizuojamas bus projektas, laimėjęs pirmąją premiją.

8. Nepremijuotus projektus autoriai atsiima per vieną mėnesį nuo rezultatų paskelbimo dienos.

9. Konkurso sąlygas galima įsigyti architektų sąjungoje (Vilnius, Kalvarijų 1, telef. 755948) ir A. S. Kauno organizacijoje (Kaunas, Vilniaus 22, telef. 202248). [2]

LAS

„STATYBA IR ARCHITEKTŪRA“ APIE IŠEIVIJOS STATYBININKUS

Vilniuje leidžiamo žurnalo *Statyba ir architektūra* sekcijoje „Lietuvos statybos ir architektūros meistrai“ paskelbė nemažai straipsnių apie lietuvių išėivijos architektus ir statybos inžinierius (po vieną puslapį straipsniui). Pateikiama kondensuotos biografijos ir atliktų darbų išėivijoje ar seniau Lietuvoje aprašai. Žurnalo 1989 m. nr. 2 inž. Viktoras Kneičys parašė apie profesorių Joną Šimoliūną, nr. 4 arch. Martynas Purvinas supažindino su statybos inž. Vytautu Izbicu ir nr. 11 vėl M. Purvinas aprašė statybos inž. Juozą Vincentą Danį. 1990 m. nr. 1 arch. Jolita Kančienė panagrinėjo arch. dr. Stasio Kudoko gyvenimą ir kūrybą, o nr. 2 ta pati autorė rašė apie inž. arch. Arno Funką. Nr. 3 paskelbė arch. prof. dr. Eduardo Budreikos straipsnį apie arch. Jurgį Okunį ir nr. 5 apie arch. Joną Kovalskį-Kovą. Kiek anksčiau, 1988 m. nr. 11, du autoriai, etnografas Vacys Milius ir arch. Martynas Purvinas, rašė apie statybos inž. Jurgį Gimbutą. Visi straipsniai iliustruoti.

Taip pat ir kitoje Lietuvos spaudoje randama rašinių apie mūsų statybininkus. Pavyzdžiui, žurnalas

Mokslas ir gyvenimas 1989 m. nr. 11 įdėjo Martyno Purvino straipsnį apie Juozo V. Danio projektuotus švyturius Kanadoje, o ankstesniame nr. 3 randame K. Kilkaus gana išsamų straipsnį apie prof. Steponą Kolupailą, iliustruojant J. Gimbuto ir J. V. Danio parašytos knygos *Steponas Kolupaila* viršelio faksimile. *Mokslas ir gyvenime* 1990 m. nr. 6 paskelbtas arch. E. Arbo „Lietuvos architektas tėvynėje ir išėivijoje“ straipsnis, kuris pajvairintas gausiais enciklopediniais duomenimis.

Chicagoje išėistą 1988 metais Jurgio Gimbuto knygą *Jonas Šimoliūnas* plačiai recenzavo arch. prof. dr. Kazys Šešelgis žurnale *Statyba ir architektūra*, 1990 m. nr. 2, tokia antrašte: „Jis nepriklausė jokiai partijai, priklausė Lietuvai“. To žurnalo vyr. redaktorius yra Jonas Vėlyvis, jo pavaduotojas — Juozas Stražnickas. Redakcijos adresas: Naujakurių g. 34, 232040 Vilnius, Lithuania. [2]

Jurgis Gimbutas

ŠEŠTOJO MOKSLO IR KŪRYBOS SIMPOZIUMO ATGARSIAI

PAGAL APKLAUSIMŲ ANKETA

DR. INŽ. STASYS BAČKAITIS

Tuoj po Šeštojo mokslo ir kūrybos simpoziumo buvo sudaryta apklausimų anketa, skirta šio simpoziumo nuomonėms ir įspūdžiams. Ji buvo išsiuntinėta visiems simpoziume dalyvavusiems griežtųjų mokslų, architektūros ir technologijos sesijų bei trijų aukštųjų mokyklų Lietuvoje vadovams. Šio rašinio tikslas yra sudaryti nors kelias vadovaujančias gaires sekančio simpoziumo mokslinių sekcijų ir sesijų rengėjams, bazuojantis bendrai sukaupta ir ką tik išgyventa patirtimi. Tokių gairių buvo labai pasigesta, kai, apsiėmus organizacinę sekcijų darbą, teko viską pradėti beveik nuo tuščio lapo. Laimė, kad turėjau praėjusių simpoziumų katalogus, dr. J. Bilėno sukaupimą ketverių metų dalyvių vardyną ir dr. R. Vaičiūčio telefono numerį bei atvirą nuomonę pasitarimams.

Iš 24 išsiųstų anketų JAV dalyviai atsakė aštuonias, Lietuvos dalyviai iš trijų atsakė dvi. Nebandysiu daryti iš gautų atsakymų išvadų, bet tikiuosi, jog čia sukaupiti ir pagal kategorijas sugrupuoti pasisakymai bus *Technikos Žodžio* skaitytojams įdomūs ir simpoziumo tarybos nariams naudingi žinoti, kas buvo atlikta gerai, ko trūko, kas pageidaujama bei taisytina. Nors atsakymai atspindi tik dešimties žmonių nuomonę, manyčiau, kad jie yra dalis tų vadovų, kurie tikrai juto simpoziumo pulsą ir dvasią, jo svarbą išeivijos gyvenime bei aktyvų profesinį subrandimą. Jiems tenka didelė padėka, nes jie yra tie, kurie pašventė savo laiką, suprato reikalą į klausimus atsakyti ir anketą sugrąžinti.

Vienais atvejais smulkių atsakymų yra per dešimt, o kitais — mažiau. Kitas sąrašas pakartoja anketoje minėtus klausimus ir pateikia smulkius atsakymus. Atsakymai nėra sugrupuoti pagal svarbą, ir jų eilinis išdėstymas neturi jokios interpretacinės reikšmės.

1. Kaip jūsų nuomone bendrai praėjo Šeštasis mokslo ir kūrybos simpoziumas?

Labai gerai - 6
Gerai - 2
Geriau negu kiti - 2

2. Kas iš viso simpoziumo buvo geriausia:
Didelis susidomėjimas - 2
Bendravimas su Lietuva - 3
Iš Lietuvos įnašas - 2
Plenarinės sesijos - 2

3. Kas buvo blogiausia?
Per mažos patalpos - 2
Banketo kalbos ir programa - 2
Per daug sesijų - 1
Maistui eilės ir jo trūkumas - 1
Susisiekimai - 1

4. Ar jūs esate patenkintas savo sesija?
Kas patiko?
Užmezgimas ryšių su kolegomis iš Lietuvos - 2
Įdomios sesijos - 3
Aukštas mokslinis lygis - 1
Neperdidelis prelegentų skaičius - 1
Didelis prelegentų skaičius - 1
Dėmesys ir gera nuotaika - 2

Kas nepatiko?
Paskaitų laiko sutrumpinimas - 1
Paskaitininkų neatvykimas - 1
Per mažas prelegentų skaičius - 1
Užkampyje auditorija - 1
Neaukšto lygio Amerikos paskaitininkai - 1
Prelegentai be raštu paruoštų paskaitų - 1
Sesijos pavadinimas - 1

5. Ką darytumėte skirtingai?
Laiką ir vietą paskaitininkai turi žinoti iš anksto - 1
Reikia daugiau populiarių temų - 2
Reikia išstatyti prelegentų darbus - 1
Daugiau išreklamavimo paskirų sesijų turinio - 1
Neorganizuoti Lemonte - 1

- Sustambinti technologines sesijas - 2
 Geresnis prelegentų atrinkimas - 1
 Kompiuterinė registracija; reikalinga sesijų vadovamas sužinoti, kas atvykęs ir dalyvaus sesijoje - 3
6. Ar Lemontas tinkamesnė vietovė palyginus su Jaunimo Centru?
 Daug geresnė - 4
 Jaunimo centras - 2
 Viskas turėtų būti vienoje vietoje - 1
 Per toli nuo miesto - 1
 Per siauri koridoriai - tikras košmaras - 3
 Stoka vietos po sesijų pokalbiams - 4
 Be nuomonės - 1
7. Ar simpoziumo nurodymai buvo pakankami?
 Blogi - 1
 Geri - 8
 Sesijų sudarymas nevisai - 1
 Trūko pasitarimų - 1
 Programos tvarkaraštis turi būti atskiroje knygoje - 1
8. Ar gavote korespondenciją laiku atlikti savo užduotį?
 Ne, ir klaidinantis laikas - 2
 Taip - 8
9. Ar sesijų organizavimas buvo pakankamai tvarkingas ir aiškus?
 Per vėlus, sunkumai su transportacija - 1
 Taip - 7
 Nelabai - 1
 Sesijas turėtų organizuoti sesijų pirmininkai - 1
10. Patalpų ir aparatūros pakankamumas?
 Patenkinti - 7
 Plenarinėms sesijoms reikia auditorijos - 3
 Paruošta aparatūra „pasiskolinama“ be atsiklausimo - 1
 Per mažos patalpos sesijoms - 1
11. Kas darytina pritraukimui didesnio užsienio lietuvių prelegentų skaičiaus ir ne tik iš JAV/Kanados?
 Reklamos ir kviesti asmeniškai - 4
 Paskelbti keletą bendrų temų - 1
 Pranešti iš anksto - 1
- Ar reikia didinti - 1
 Sudaryti galimybę susitikti su biznio atstovais - 1
 Paeiliui daryti ir Lietuvoje - 1
12. Koks būdas geriausiai kontaktuoti galimus prelegentus?
 Laiškas su reikiama klausimais ir pranešimo tema - 4
 Asmeniškai - 5
 Sudaryti specialybės grupę, kuri bendrautų - 1
13. Ar kviesti sekančiam suvažiavimui kvalifikuotus specialistus iš Lietuvos ar ribotis specifiniai parinktu prelegentų skaičiumi?
 Ribotis prelegentais tik su kvalifikacijomis - 5
 Priimti tik pagal asmenišką iniciatyvą - 4
 Paskirstyti proporcijas tarp Lietuvos mokslo įstaigų ir leisti jiems patiems daryti atranką — 1
14. Kiek dalyviai iš Lietuvos pajavairino ir praturtino jūsų sesiją?
 Labai daug - 3
 Abipusė nauda - 2
 Sunku įvertinti be rašytų paskaitų tekstų - 1
 Prelegentams iš Lietuvos reikia kalbėjimo patirties - 2
15. Ar jūsų sesija būtų buvusi prasminga ir pilna be prelegentų iš Lietuvos?
 Ne - 5
 Taip - 4
 Platesnis įspūdis - 1
16. Kas taisytina santykiuose tarp sekcijos ir sesijos vadovų?
 Niekas - 4
 Prarasta daug laiko komunikacijoje - 1
 Sudaryti nuolat papildomus sąrašus - 1
 Nustatyti iš anksto sesijų didumą ir jo nekeisti - 1
17. Ar dabartinis sesijų formatas yra tinkamas?
 Taip - 6
 Per daug gausus - 1
 Galėtų būti platenis - 1

18. Ar riboti sekcijoje sesijų skaičių ir gal pačias sekcijas?
 Taip - 3
 Ne - 5
 Sustambinti humanitarinio profilio sekcijas - 1
19. Ar plenarinės sesijos buvo efektingos ir darytinės ateityje?
 Taip - 9
 Taip, bet turi ribotis mokslinėmis temomis - 2
20. Ar keistumėte plenarinių sesijų formatą?
 Ne - 4
 Kiekviena sritis turėtų turėti po vieną - 1
 Daugiau mokslo, o ne politikos - 2
 Reikia praveisti auditorijoje, o ne valgykloje - 2
 Palikti daugiau laiko diskusijoms - 1
21. Ar keistumėte plenarinių sesijų laiką; jeigu taip, tai į kada:
 Ne - 6
 Pratęsti visą popietę - 1
 Daugiau laiko tarp plenarinių ir paprastų sesijų - 1
 Nuo 10:00 val. ryto iki 4:00 val. po pietų - 1
22. Ar parodos ir kiti renginiai leistini vykti sesijų metu?
 Taip - 8
 Tik jeigu turi ką nors bendro su simpoziumo programa - 2
 Tik petraukų metu - 1
23. Ar jūsų prelegentai buvo patenkinti su sesija ir jos forma?
 Taip - 7
 Visuomet pagerėjimas pageidaujamas - 2
 Ne - 1
24. Ar buvo problemų jūsų sesijoje su lietuvių kalbos naudojimu?
 JAV jaunimas šlubavo - 4
 Ne - 3
 Terminologijoje - 2
25. Ar leistina prelegentams skaityti paskaitą anglų kalba?
 Ne - 4
 Paskiros paskaitos taip - 4
 Visa sesija ne - 1
 Viena plenarinė sesija galėtų būti anglų kalba - 1
26. Ar paskaitų lygis turėtų būti aukštesnis/žemesnis?
 Aukštesnis - 3
 Geras, tinka ir visuomenei - 5
 Prelegento asmeninis reikalas ir sunku kontroliuoti - 2
 Vengti mitinginio tipo plenarinių sesijų - 1
27. Ar keistumėte simpoziumo formatą?
 Ne - 7
 Taip - 2
28. Ar šis simpoziumas turėtų būti tęsiamas tik užsienyje, ar pritartumėte jo darymui pačiai kas antri metai ir Lietuvoje?
 Tik Amerikoje - 7 (simpoziumas unikalus išėivijai: atlieka konsolidacijos, bendravimo ir informacijos funkcijas)
 Kaitaliojantis su Lietuva - 3
29. Ar dalyvautumėte panašaus pobūdžio simpoziume Lietuvoje?
 Taip - 8 (jeigu sąlygos bus priimtinos)
 Ne - 2 (piniginės problemos - 1; simpoziumas per maža priežastis - 1)
30. Ar patenkinti šalutinėmis programomis, pvz., muzikos - poezijos vakaru, pokyliu?
 Pokyliu taip, menine pokylio programa ne - 7
 Viskas gerai - 3
31. Ar simpoziumas atliko savo užduotį?
 Taip - 10
32. Kokia, jūsų nuomone, yra didžiausia nauda iš simpoziumų?
 Pasimatyti, susipažinti, sužinoti, ką lietuviai veikia ir pasikeisti informacija tarp savų mokslininkų - 8

Parodymas, kad yra galimybė turėti mokslinį gyvenimą ir lietuviškai - 1
Nauda lietuviško kultūrinio potencialo ir jaunosios kartos mokslinei konsolidacijai - 1

Tikiuosi, kad sekančio simpoziumo rengėjai atkreips dėmesį į šių atsakymų sukauptas mintis ir padarys reikiamus trūkumų bei nesklandumų pataisymus. Reikia betgi pripažinti, kad laiko tėkmėje kiekvienas simpoziumas gerėjo kiek organizaciniu, tiek ir moksliniu bei kultūriniu atžvilgiu. Galima drąsiai tvirtinti, jog paskutiniai du simpoziumai, išskyrus suprantamą patalpų problemą, disciplinų ir programų įvairumu pralenkia net ir didžiųjų profesinių organizacijų panašius renginius.

Daugiau negu per dvidešimt metų simpoziumai išėivijoje virto tradicija, mokslinio, kultūrinio bei kūrybinio gyvastingumo išraiška, lietuviškos dvasios beveik šeimyniškos atmosferos aplinkoje atsinaujinimas. Į šiuos simpoziumus visi priimami, visi laikomi pagarboje, visi gali pasisemti iš bendro aruodo mokslinių žinių, atsigaiivinti kultūrinėmis bei dvasinėmis savo tautos vertybėmis. Galima tikrai pasididžiuoti, kad toks didelis renginys, kuriame dalyvauja keli tūkstančiai žmonių, praeina be kontroversinių išsišokimų, asmeniškų įžeidimų ar užsipuolimų, vulgarizmo bei vandalizmo pasireiškimų.

Lietuvos mokslininkams bei kultūrininkams, įžengus į šią areną, atsiskleidžia naujas, daug sudėtingesnis, veiklos lapas, ir iškyla nauji klausimai. Svarbu atsižvelgti į Lietuvos mokslininkų pageidavimą ir pradėti paeiliui Lietuvoje ruošti simpoziumus kas antri metai. Kyla klausimas, ar susijungimas ir masinis Lietuvos paskaitininkų dalyvavimas neuždusins šios unikališkos išėivijos apraiškos? Ar per dažnas susibūrimas neišsems mūsų fiziniai ir finansiniai? Ar paskaitininkas, dalyvavęs simpoziume Lietuvoje, sugrįžęs atgal, turės noro dalyvauti išėivijos simpoziume? Net keliasdešimties dalyvių atkritimas būtų didžiulis nuostolis išėivijos ruošiamam simpoziumui. O gal reikėtų jo galą? Panašus nubyrėjimas Lietuvoje būtų papildomas šimtais kitų kandidatų. Simpoziumo tarybai reikėtų labai atsižvelgti į daugumos išreikštą nuomonę, kad simpoziumas yra

išėivijos unikalus reiškinys ir toks turi likti. Dalyvavimas moksliniuose renginiuose Lietuvoje, nesvarbu kaip juos be vadintume, turėtų būti atliktas individualiu apsisprendimu, pagal priimtą profesinį indėlį ir mokslinę naudą, bet tik ne simpoziumo sąskaiton.

Iš kitos pusės žiūrint, Lietuvos prelegentų dalyvavimas mūsų simpoziumuose yra gera naujo kraujo transfuzija ir, gal būt, būtinas akstinas visos išėivijos mokslininkų atsinaujinimui lietuviškoje dvasioje, o ypač tų mokslininkų, kurie atitolę nuo lietuviškų bendruomenės centrų. Tas pats tinka ir jaunesniajai kartai, kuri gimusi ir baigusi aukštuosius mokslus užsienyje. Vienas iš pagrindinių simpoziumo uždavinių turėtų būti, kad pritraukti jaunuosius mokslininkus, sudarant jiems galimybę ir reikalą, dalyvauti lietuviškoje išėivijos veikloje. Tai nėra lengvas darbas, bet įmanomas unikaliai per simpoziumus. Kad tai atsiekiama, buvo pastebėta keliose mokslinėse sesijose, kuriose beveik išimtinai dalyvavo su aukšto mokslinio lygio paskaitomis išėivijos jaunieji mokslininkai (visi nuo 25 iki 40 metų amžiaus ir neįvyeną didžiųjų lietuviškų centrų ribose).

Nebandant analizuoti atsakymų, visi anketos apklausos dalyviai be išimties sutinka, kad simpoziumas atliko savo uždavinį, nesusibūre išėivijos mokslinį ir technologinį elitą, suteikė jam progą be suvaržymų ir didelio apkrovimo lietuviškoje dvasioje pabendrauti, pasidalinti informacija ne tik mokslinėje plotmėje, bet ir vieni apie kitus.

Šį kartą simpoziumas pasitarnavo ne tik lietuviškos išėivijos gyvastingumo atsinaujinimui, bet taip pat sudarė progą viešai išreikšti besąlyginį pritarimą ir paramą Lietuvai, žengiant jai į laisvę ir nepriklausomybę. Reikia tikėtis, kad plenarinėse sesijose, vykęs viešas dialogas su kolegomis iš Lietuvos, sutvirtino jų ryžtą bei drąsą kovo 11 dienos šuoliui į Lietuvos nepriklausomybės atstatymą. Tuo atveju, simpoziumas atliko daug daugiau negu jo rengėjai ir dalyviai būtų galėję net ir sapnuose įsivaizduoti.

Iki pasimatymo sekančiame Mokslo ir kūrybos simpoziume! ■

MŪSŲ MIRUSIEJI

A. A.

POVILAS JURĖNAS

Chicagoje 1990 m. rugsėjo 12 d. mirė statybos inžinierius Povilas Jurėnas, vienas iš žurnalo *Technikos Žodis* pradininkų. Palaidotas rugsėjo 17 dieną Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse.

P. Jurėnas gimė 1908 m. spalio 9 d. Plundakių kaime, Kupiškio valsčiuje. 1931 m. baigė Kauno Aukštesniąją technikos mokyklą. 1931-1938 m. dirbo Zarasų, vėliau Ukmergės apskrities inžinieriaus pareigose. 1938-1942 m. buvo Kaune Pieno centro statybos skyriaus vedėju. Suprojektavo 25 pradžios mokyklas. 1940 metais buvo Lietuvos Technikų draugijos pirmininkas. 1941-1943 m. Vytauto Didžiojo universitete studijavo sociologiją ir žurnalistiką.

Į JAV atvyko 1948 metais. 1950 m. redagavo pirmuosius ir vėliau 1954-1955 m. *Technikos Žodžio* numerius. Organizuojuant žurnalo pradžią, daug entuziazmo parodė P. Jurėnas. Kartu su Grožvydu Lazausku buvo mūsų žurnalo iniciatoriai. Jie parinko mūsų žurnalui vardą *Technikos Žodis*. Nuo 1956 metų

pradžios iš *Technikos Žodžio* pareigų pasitraukė ir ALIAS susirinkimuose retai tepasirodydavo. Jo 1954 metų T.Ž. Nr. 3, 4 vedamojo žodžiai yra aktualūs kaip tada, taip ir dabar:

„...Jei nori, kad „Technikos Žodis“ būtų įdomus, prisidėk spaudos talka. Jo puslapiuose šneka mūsų technikos darbuotojai iš visų kontinentų.

Jei versdamas jo išėjusius puslapius neužtikai savo minčių atspindžio, nepagavo jūsų nuotaikos, žinok, kad T.Ž. lauks jūsų minčių, papildant jo turinį.

Palengvinti jo žingsniams, paremk prenumeratą.

Žurnalas yra mūsų technikos darbuotojų tribūna. Spauda, kaip gyvenimo pulsas, nestovi vietoje, tuo keliu norėtų žengti ir T.Ž., ieškodamas naujų kelių ir formų.“

Taip rašė Povilas Jurėnas prie trisdešimt šešerius metus.

Kostas Burba

Nenuilstamam mūsų žurnalo bendradarbiui, tauriam lietuviui

A. A.

dr. dipl. inž. STASIUI JUZĖNUI,

iškeliavus amžinybėn, jo broliui Vladui, dukterėčiai Danutei, giminėms ir visiems jo idėjos draugams reiškiamo nuoširdžią užuojautą.

Technikos Žodis

TECHNIKINĖ APŽVALGA

Technikinę apžvalgą paruošė S. Bačkaitis

Elektroninis pasaulis

Elektroninis ryšys paskutiniame dešimtmetyje pasirodė, kaip viena sienų išardymo efektingiausia priemonė ne tik tarp politinių sistemų, bet ir valstybinių santvarkų pakeitimo. Pavyzdžiui, Rytų Europos tautų išsilaisvinimo eigoje neišpasakytai daug padėjo su vakarų pasauliu radijo ir televizijos bangų ryšys. Tiek lietuviai, tiek kiniečiai aktyvistai labai efektingai naudojo(a) telefoną, telefaksą ir asmeniškus kompiuterius perduoti ir priimti žinias bei pranešimus, kurių saugumas dar iki šiol neišmoko kontroliuoti. Pasauliniu mastu 1980 dešimtmetyje elektroninių žinių srautas padidėjo šešeriopai.

Tarptautinis komunikacijos institutas Londone sukūrė statistinį matą telekomunikacijos srautui kvantifikuoti. Matavimo vienetu parinktas MITT (minutes in telecommunication traffic — telekomunikacijos srauto minutė), kurį sudaro balso, telefakso ir kompiuterio telekomunikacija, vykstanti tarp valstybių.

Bendrai JAV sunaudoja daugiausiai MITT vienetų, nes turi daugiausiai telefonų. Paskirstant tai tūkstančiui gyventojų, gaunasi žymiai kitas vaizdas. Pagal šį matą Hong Kong pirmuoja su 59,296 MITT, iš kurių trečdalis eina į Kiniją. Po to seka Singapūras, Kanada, Olandija ir Vakarų Vokietija. JAV yra devintoje vietoje su 21,839 MITT. Komunikacijos srauto analizė parodo ekonominio santykiavimo tiesioginį grafinį vaizdą tarp valstybių. Pvz., JAV MITT srautas pasidalina taip: 20% su Kanada, po 10% su Didžiąja Britanija ir Meksika, 7% — Vakarų Vokietija, 4% — Japonija, po 3% su Prancūzija, Italija, Pietų Korėja, Dominikonų Respublika, Kolumbija, Filipinais ir mažiau su kitais kraštais. Europoje komunikacija daugiausiai vyksta tarp Europos valstybių, išskyrus Didžiąją Britaniją, kurios beveik 25% MITT yra su JAV. Kitas įdomus dalykas, kad Pietų Korėjos ir Taiwano 50% MITT yra su JAV ir Japonija. Gi Japonija daugiau negu 25% MITT išleidžia komunikuodami su JAV ir tik 12% su Pietų Korėja. Sovietų Sąjungos pasaulinis MITT procentas yra mikroskopiniai mažas, net mažesnis už Kinijos.

Atrodo, kad MITT bus galima panaudoti, kaip

gerą ekonominės veiklos rodiklį, kuris įgalins ekonominio augimo arba sulėtėjimo sekimą, o taip pat veiklos išsidėstymą geografinėje plotmėje. Atsirandant dideliui skaičiui telefaksų Lietuvoje, būtų įdomu pradėti sekti ir Lietuvos MITT statistiką bei kryptį.

Kova su automobilių vagystėmis

Daugėjančios automobilių vagystės skatina vis didesnę skaičių išradėjų sukurti skirtingus metodus automobilių apsaugai. LoJack įmonė siūlo sistemą, kurios specialus radijo signalas gali būti policijos imtuvų sekamas. Šis signalas yra įjungiamas, panaudojant radijo stoties siųstuvą, kai automobilio savininkas praneša apie automobilio pavogimą. Šios įmonės duomenimis iš 1100 pavogtų mašinų, turinčių LoJack įtaisus, 95% buvo surastos per vieną dieną.

Kita įmonė siūlo sistemą, kur koduotas radijo signalas būna automobilyje paslėpto siųstuvo automatiškai įjungiamas, įvykus įsilaužimui, kaip langų išmušimui, durų išlaužimui ar beraktiniam variklio užvedimui. Radijo signalas strategiškai išdėstytais imtuvais yra pertransliuojamas į sistemos centrinę. Centrinė pagal kodą atpažįsta automobilį, praneša policijai apie įvykusią vagystę ir pavogto automobilio vietovę.

Ekonomiškas vandens vartojimas

JAV vakaruose, dėl siaučiančių kaitrų, ieškoma įvairiausių būdų, kaip sumažinus vandens vartojimą. Siūloma neimti švaraus vandens iš rezervuarų, bet panaudoti apšvarintas miestų ištakas žemės drėkinimui, riboti namams teikiamą kiekį vandens, žymiai pakelti vandens kainą ir t.t.

Oregon valstijoje Con-Tech Industries įmonė paskelbė, kad sukūrusi veikiančioms išviečių kriauklėms prietaisą, kuriuo bus galima sutaupyti daug vandens. Prietaisas kontroliuoja nuleidžiamo vandens kiekį, atsižvelgiant į išmatų skystumą arba tirštumą. Tvirtinama, kad toks prietaisas sumažins vandens sunaudojimą 28%. Šio prietaiso mechanizmas

susidės iš dviejų rankenėlių: viena ribojanti nuleidžiamojo vandens šešių litrų, o kita - 13 litrų tūrį. Tai lyginimas su 19 litrų nuleidžiamu vandeniu dabartinėse kriauklėse. Skaičiuojama, kad kiekvienas JAV gyventojas suvartoja kasdien šos rūšies sanitarijai apie 120 litrų vandens. Pritaikius šią sistemą, būtų sutaupoma kasdien vienam gyventojui apie 60 litrų, arba per metus — apie 21,000 litrų vandens. Pagal dabartines vandens kainas 1000 litrų kainuoja nuo pusės iki vieno dolerio. Ateityje numatomas didelis vandens kainos pakėlimas, todėl šis naujas prietaisas, kuris kainuos tikrai 25 dolerius, bus labai pravartus ir jo pareikalavimas gali būti labai didelis.

Širšių kova su augmenijos kenkėjais

JAV Žemės ūkio ministerijos tyrinėtojai daro bandymus su kvapais ir spalvomis, kad paskatintų širšių kovą su įvairiais augmenijos kenkėjais — kirmėlėmis, vikšrais ir kitokiais parazitais. Pavyzdžiui, *heliethis* šeimos vikšrai maitinasi daugiau negu su šimtu augalų rūšių, kaip medvilne, sojos pupelėmis, kukurūzais, pomidorais ir kt. Šios ministerijos tyrinėtojai veisia mažų *microplitis croceipes* šeimos širšių, kurios naikina *heliethis* šeimos vabzdžius, spiečius.

Šios širšės veikia kaip sekliai. Jos stropiai ieško *heliethis* vabzdžių vikšrų ir, suradę juos, begeldamos įleidžia į jų kūnus savo kiaušinėlius. Kiaušinėliui išsiiperėjus, širšės vikšras sunaikina patį kenkėją. Po to širšės vikšras susisuka lizdą ir po inkubacinio laikotarpio išsiverčia į naują širšę. Lizdo kvapas duoda naujai širšei signalą, kur ji turi padėti savo kiaušinėlius.

Kad širšės būtų efektingos, reikia išauginti jų didelius spiečius laboratoriniuose inkubatoriuose. Jos visos turi būti išmokytos atpažinti ir puliti tam tikrų rūšių kenkėjus. Tas išmokymas vyksta, sudarant veisimosi sąlygas parinktoje kvapo ir spalvos aplinkoje, pvz., medvilnės žiedo, kukurūzo ir t.t.

Laboratoriniai tyrimai nustatė, kad apmokytos širšės atpažįsta spalvą ir kvapą 90% tikslumu. Panašūs rezultatai gauti su paleistais širšių specialiais parinktuose laukuose. Numatoma, kad 1995 metais parazitus naikinančios širšės bus plačiai naudojamos augalų kenkėjų kontroliavimui.

Motorizuotas triratis

Amerikietis Daniel Sturges jau kuris laikas bando sudominti trečiojo pasaulio kraštus su lengvu, nebrangiu ir ekonomišku triračiu automobiliu. Deja, trečiojo pasaulio gyventojai yra daugiau susižavėję dideliais ir liuksusiniais vakarų kraštų automobiliais,

negu paprastu motorizuotu triračiu.

Išradingasis D. Sturges, nepraradęs vilties, nori pradėti tokio triračio gamybą kur nors užjūriuose. Atvežus į JAV, jį parduoti vietiniams transportacijos poreikiams: universitetų studentams, pensininkų kolonijoms, šeiminkams ir pan. Triratis svertų 125 kg ir nekainuotų daugiau kaip 2000 dolerių. Triračio platforma būtų pagaminta iš plastmasinių medžiagų, gi motoras ir pavaros - iš lengvųjų metalų arba pluoštinių medžiagų. Pati platforma būtų sukonstruota pagal specifinius pirkėjo poreikius: turėtų stogą, vienvietinį saloną, prekėms arba daiktams sukrauti įrengimus ir t.t. Triračio greitis sieks 50-60 km/val. ir galima bus nuvažiuoti 100 km su vienu litru benzino. Projektuotojai mano, kad, triračiui pasidarįus populiariam JAV, bus lengviau jį priimti ir trečiojo pasaulio žmonėms.

Iš saulės tiesiai į elektros lemputę

Čekoslovakijoje gimęs amerikietis Peter Glazer siūlo revoliucinę energijos surinkimo sistemą erdvėje ir jos persiuntimą tiesioginiai į elektros perdavimo stotį žemėje. Pagal Glazer didžiuliai kelių mylių diametro fotovoltainiai elementų rinkiniai erdvėje paverstų saulės šviesą teisiai į nuolatinę srovę ir vielomis ją perduotų keliolikai milijonų mikrobangų generatoriams (magnetronams), kurie būtų išdėstyti didelėje pusės mylios diametro lėkštėje. Magnetronai spinduliuotų 2.4 giga Hz dažniu, persiūsdami energiją į 60 kvadratinų mylių didumo imtuvą — lygintuvines antenas ant žemės paviršiaus. Lygintuvinė antena paverstų mikrobangas į nuolatinę srovę, kuri būtų perduodama vietinėms elektros stotims.

Saulės energijos satelitiniai generatoriai, operuoją aukštai erdvėje, gautų be pertraukos saulės energiją ir, būdami sinchronizuotoje orbitoje su žeme, nuolatiniai teiktų energiją. Panaudojant dar aukštesnes frekvencijas persiuntimui, būtų įmanoma sumažinti imamų antenų dydžius, bet tokios bangos yra sugeriamos debesų dangos. Žemesnio dažnumo perdavimas nebūtų kliudomas atmosferinių sutrikimų, bet reikėtų antenoms didesnio ploto.

Nors dar yra didelių kliūčių, kaip tokius energijos siūstuvus nugabenti ir sustatyti erdvėje, bet beveik visos didžiosios technologijoje pirmaujančios valstybės jau sudarę planus saulės energijos erdvės satelitų išvystymui. Skaičiuojama, kad viena tokia satelitinė stotis galėtų nuolatinių perduoti apie penkis milijardus vatų elektros energijos. Tai būtų švarus energijos šaltinis, visiškai išsprendžiantis ne tik kuro atsargų klausimą, bet taip pat ir daugelį ekologinių bei aplinkos taršos problemų. ■

MŪSŲ VEIKLA

DIPL. INŽ. ALGIRDAS ANTANAS DIDŽIULIS

75-rių metų sukaktis

Algirdas Antanas Didžiulis gimė 1915 m. liepos 31 d. Moravska - Ostrava mieste, Čekoslovakijoje, kur tėvas, Krokuvos universiteto medicinos studentas, stažavosi karinėje ligoninėje. Tuo metu tai dar buvo Austro-Vengrijos imperijos dalis. Tėvai Antanas ir Serafina ten atbėgo iš Sibiro, kur tėvas ir senelis Stanislovas Didžiulis buvo ištremti už lietuvišką revoliucinę veiklą. 1918 metais šeima grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Panevėžyje, kur sūnus Algirdas 1934 metais baigė valstybinę berniukų gimnaziją.

Algirdas A. Didžiulis apie save rašo: „...gimnazijoje nebuvo ypatingai darbštus, tačiau mokytis nebuvo sunku, mat rūpėjo daug kitokių įdomesnių dalykų... Pradėjus studijuoti (Vytauto Didžiojo universitete, Technikos fakultete), reikėjo labiau pasitempti, tekdavo ir naktimis pasėdėti su braižomąja geometrija. Prof. S. Dirmantą patenkinti teko pasistengti geodezijos grafiniuose darbuose, kad nepavarytų, kaip kokį žydėlį. Analitinėje geometrijoje nebuvo lengva įtikti docentui Katiliui...“.

Diplomuoto mechanikos inžinieriaus pažymėjimą A. Didžiulis gavo, kai vokiečių okupan-

tai formaliai jau buvo uždarę universitetą, bet praktiškai mokslas dar tęsėsi. Tuo metu vokiečiai vertė Lietuvos jaunimą eiti į frontą arba dirbti kariniai reikšmingoje pramonėje. Jaunimui teko išsisukinėti nuo vokiečių reikalavimų ir apsirūpinti visokiais fiktyviniais pažymėjimais. Algirdas tuo metu dirbo Vilniuje tabako fabrike vyriausiuoju inžinierium ir kartu tęsė studijų užbaigimą, vis važinėdamas į Kauną egzaminų laikyti, privačiai profesorių butuose.

Frontui ir bolševikams artėjant, 1944 m. liepos mėn. pradžioje A. Didžiulis išvyko į Viena, Austriją. Iš Vienos vėl teko bėgti į vakarus, į Ravensburgą (Algau), Švabiją, kur dirbo jaunesniojo inžinieriaus darba braižykloje. 1945 m. balandžio 22 d. Ravensburge dingo nacių valdžia, o prancūzų, marokiečių, daliniai dar buvo neįžengę į miestą. To interregnumo metu Algirdui Antanui Didžiuliui ir Stanislavai Urbanaiti moterystės sakramentą suteikė kunigas Antanas Juška, Ravensburgo bažnyčios vikaras, irgi pabėgėlis bei Algirdo gimnazijos draugas.

Marokiečių kariai pasirodė pusiau laukiniai, bet pabėgėlius šelpė duona, vynu ir apipelijusiomis cigaretėmis, už kurias mainais buvo galima iš vietinių ūkininkų gauti šio tokio maisto.

Pradžioje gyvenant prancūzų, o vėliau amerikiečių okupuotos Vokietijos dalyje, A. Didžiulis įsijungė į tuo metu pabėgėliams rūpimą pasiruošimą emigracijai, įsigyjant naują praktišką profesiją. Jau Ravensburge su kitais lietuviais inžinieriais organizavo ir dėstė automobilių mechanikos ir šoferių kursuose.

1946 metais Nürtingene A. Didžiulis prisidėjo prie dr. Mykolo Baublio organizuojamos Lietuvių Aukštesniosios technikos mokyklos [žr. A.A.D. straipsnį T.Ž. Nr. 1(73), 1962 m.]. Jis ten vadovavo, dėstė ir praktikos darbus atlikinėjo su mechanikos skyriaus mokiniais. Jų 14 sėkmingai įsigijo naują profesiją, baigdami mokyklą 1948 m. balandžio 28 d. Tuo pačiu metu elektrotechniką baigė 12 ir statybą 17 mokinių. Vėliau jis dar dėstė metalo virinimą IRO amatų mokykloje Ludwigsburge. Įvairių tautybių mokiniams reikėjo konspektus ruošti ir dėstyti vok-

iečių kalba.

Gavęs iš draugų, gyvenančių JAV-se, Chicagoje, kvietimą, 1949 m. spalio 13 d. Didžiuliai įplaukė į New Yorko uostą. Chicagoje reikėjo pradėti gyventi iš naujo tuščiomis rankomis ir kišenėmis. Didžiulių gyvenime tai jau buvo trečias kartas. Pirmas darbas Chicagoje buvo prekinų vagonų remontas (2.25 dol. per val.), vėliau šaldytuvų bandymo įrengimų projektavimas ir bandymas, dar vėliau televizijos įmonėje konvejerių ir automatizacijos projektavimas.

Pagaliau, perėjęs į International Harvester bendrovę ir ten išbuvęs apie 30 metų, išėjo 1981 m. "senior design engineer" pareigose į pensiją. Šioje įmonėje įdomiausias darbas buvo dizelio variklių projektavimas. Toje srityje išvystė kelis patentus ir daug neregistruotų patobulinimų, kurie iki šiol tebevertojami sunkvežimiuose ir Fordo vidutinio pajėgumo mašinos. [Žr. T.Ž. Nr. 1(175), 1982].

1957 m. vasario 20 d. A. Didžiulis sėkmingai išlaikė valstybinius egzaminus ir išgijo "Registered Profesional Engineer of Illinois" teises. Lietuvių inžinierių ir architektų Chicagoje tarpe aktyviai dalyvavo nuo pat organizacijos 1950 metų įsteigimo. Priklausė ALIAS Chicagos skyriaus valdybai, kelerius metus išbuvo PLIAS centro valdybos sekretoriumi, or-

ganizavo prof. J. Šimoliūno paminklo statymą, uoliai rėmė *Technikos Žodį* ir buvo jo technikinės apžvalgos ilgametis redaktorius.

Nuo 1951 iki 1957 metų pakartotinai dalyvavo ALIAS Chicagos skyriaus organizuojuose vakarinuose kursuose. Tai buvo metalo virinimo, mechanikų, braižytojų ir pasitobulinimo kursai. Jis buvo vienas iš kursų dėstytojų ir vadovų. Tuos kursus baigė keli šimtai klausytojų, kurie pagerino savo darbą, pereidami iš "šapos" į braižyklas bei laboratorijas.

1956 metais atkuriant Chicagoje Vytauto Didžiojo universiteto studentų vyriją „Plienas“, buvo vienas iš iniciatorių ir iki šiol yra „Plieno“ vadas. Nuo 1988 metų BALF'o Cicero skyriaus išdininkas.

Algirdas A. Didžiulis plačių interesų ir gerokai apsiskaitęs žmogus. Mėgsta klasišką muziką, turi nemažą knygų ir muzikos biblioteką. Su žmona apkeliavęs visas 48 JAV valstijas ir buvo visuose kontinentuose, išskiriant Antarktiką. Dabar ką tik sugrįžo iš Indijos ir Napalo ekskursijos. Vos spėjęs Cicero namuose pasidėti lagaminus ir aptvarkyti pakrikusį virškinimą po Indijos vaišių, išskubėjo žiemai paruošti savo vasarvietę Michigan valstijoje, prie Leelenan ežero.

Kostas Burba

Antrojo Lietuvos inžinierių ir architektų d-jos (LIAD) kongreso ruošimo komitetas Kaune 1938 m. Sėdi iš k. L. Tuskenis, prof. J. Čiurlys, Sovietimo ministeris K. Šakenis, prof. K. Vasiliauskas, neatpažintas. Stovi iš k. D. Adomaitis, Taujenis, J. Vidmantas, arch. V. Landsbergis, K. Germanas, Davidov, J. Dragašius

ATSIŪSTA PAMINĖTI

NAUJA KNYGA

Išleista 1990 metais nauja knyga *Storm Water Detention — for Drainage, Water Quality and CSO Management*, turinti 338 puslapius su 128 iliustracijomis. Knygos autoriai yra Peter Stahre ir Ben Urbonas.

Šiuo metu miesto lietaus vandens nutekėjimo kontrolė yra labai svarbi vandens inžinerijos šaka.

Matome daug turto sužalojimų ir gyvybių praradimo, kai miestuose nėra išplanuoto lietaus vandens nutekėjimo. Dabar irgi kreipiame dėmesį, kaip tas vanduo paveikia ekologiją. 1970-tame dešimtmetyje trys rūpesčiai iškilo inžinerijos profesijoje: vandens švarumas, kompiuterių apskaičiavimo programų išvystymas ir vandens sulaikymo būdai. Visi trys yra labai svarbūs ir pagrįsti komplikuoti technika.

Jau seniai reikėjo inžinieriams knygos, kaip planuoti ir suprojektuoti miesto vandens nutekėjimo sistemose vandens sulaikymą ir išvalymą.

STORMWATER DETENTION
For Drainage, Water Quality, and CSO Management
 by Peter Stahre and Ben Urbonas

Pagaliau inžinierius su magistro laipsniu Benius Urbonas iš Denver, Colorado ir dr. inž. Peter Stahre iš Malmo, Švedijos, išleido knygą, kurią galima užsisakyti rašant: Prentice Hall, College Mail Order Sales Department, Englewood Cliffs, N. J. 07632.

Benius Urbonas, gimęs Lietuvoje ir užaugęs Chicagoje, yra civilinės inžinerijos vandens nutekėjimo ir hidrologijos specialistas. Jis yra planavimo departamento viršininkas Urban Drainage and Flood Control District įstaigoje, Denver, Colorado.

Peter Stahre

yra švedas, dirba vyriausiu inžinierium miesto vandens parūpinimo ir nutekėjimo įstaigoje Malmo mieste.

B. Urbonas ir P. Stahre yra pasižymėję tarptautinėje inžinerijos literatūroje. Taip pat jie kartu ir asmeniškai pavieniui vadovavo daugeliui inžinerijos konferencijų—jas paruošdami ir joms vadovaudami. Paskutinė konferencija įvyko 1989 metais Šveicarijoje.

Julius Bulota

Inž. Benius Urbonas knygos *Storm Water Detention - for Drainage, Water Quality and CSO Management* autorius

TRUMPAI

• **Dr. inž. Kazimieras Čampė**, Washington, D.C., ALIAS narys, yra aktyvus fechtavimo mėgėjas, priklauso DC Fencers klubui, laimėjęs ne vieną medalį.

Užsirašė 1991 metais vykti į Lietuvą - IV Pasalio lietuvių sporto žaidynes, dalyvauti fechtavimo varžybose.

• **Dipl. inž. Algirdas Idika** su žmona Lidija Maciūnaite atšventė 50 metų vedybų sukaktį Lietuvių centre, Lemonte, Illinois. Idikai ilgai gyveno Sao Paulo, Brazilijoje, o dabar apsigyveno Floridoje.

• **Inž. Bronius Snarskis**, Daytona Beach, Florida, 1990 m. lapkričio 3 d. atšventė savo 75 metų sukaktį. Gimęs 1915 m. balandžio 5 d. Vilniaus kaime, Kupiškio valsčiuje. Kaune baigė Aukštesniąją Technikos mokyklą. Lietuvoje dirbo prie Rekyvos elektros jėgainės, statant Šiaulių - Panevėžio elektros liniją, ir „Siemens“ bendrovėje Kaune, A. Mačiūno ir A. Putrimo žinioje. JAV-se dirbo Clevelande, buvo aktyvus ALIAS narys ir Lietuvių bendruomenės socialinės tarnybos veikėjas. Clevelande organizavo daugiabučio namo statybą lietuviams.

• **Lietuvos architektų sąjungos (LAS)** atkuriamasis suvažiavimas įvyko 1990 m. kovo 16 d. Vilniuje. Atsipalaidavus nuo „Maskvos diktatūros“, Lietuvos architektai žada persitvarkyti, kad urbanistika ir architektūra Lietuvoje vėl užimtų savitą vietą Lietuvos kultūros bei ūkio struktūroje ir sudarytų sąlygas individualiai ir laisvai architekto kūrybai. Šiuo metu Lietuvoje yra 2000 architektų. Suvažiavime dalyvavo 441. Pirmininku išrinktas Juozas Vaškevičius ir pavaduotojais Gytis Ramunis ir Algimantas Kančas.

• **Arch. Edmundo Arbo**, gyvenančio Santa Monica, California, architektūros ir laisvalaikio meno darbų paroda buvo atidaryta Vilniuje 1990 m. spalio 5 d. ir tęsėsi iki spalio 31 d., o Kaune — lapkričio 6 d. ir tęsėsi iki lapkričio 30 d. Per atidarymą buvo rodomos skaidrės. Išstatyti 29 architektūros darbai ir 51 meno darbas. Parodą globojo Lietuvos architektų sąjunga.

• **Lietuvos architektų sąjungos pirmininkas Juozas Vaškevičius** iš Vilniaus dėkoja už *Technikos Žodžio* siuntimą. Apgailestauja, kad negali atsilyginti, nes neturi konvertuojamos valiutos. Mainais atsiuntė *Technikos Žodžiui*, išleistus 1990 metais žurnalo *Statyba ir architektūra* numerius.

• **Eltos pranešimu Kaune** yra įsteigtas Lietuvos technikos muziejus, kuris renka medžiagą apie Lietuvos ir išeivijos inžinierius bei aviatorius. Muziejus yra Aleksote, prie buvusio aerodromo. Muziejaus direktorius Algirdas Gamziukas. Adresas: Kapsų 104, Kaunas, 233005, Lithuania.

• **Radio - televizijos muziejus**, įsteigtas 1976 m. rugsėjo 9 d., kaupia ir eksponuoja radio - televizijos aparatus, matavimo prietaisus, mėgėjišką radio aparatūrą, dokumentus, fotonuotraukas, literatūrą ir kitą medžiagą susietą su radio-televizijos raida Lietuvoje. Muziejaus vedėja Genovaitė Žukauskienė sako, kad renka medžiagą ir apie išeivijos inžinierius, dirbančius arba dirbusius radio ir televizijos srityse. Medžiagą galima siųsti šiuo adresu: Radio ir televizijos muziejus, Vilniaus 174, Šiauliai 235400, Lithuania. ■

MIELI SKAITYTOJAI,

Aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvui dar reikalingi šie „Technikos Žodžio“ numeriai: 1954-1958 m. Nr. 32-37, 39, 42-45 ir 1962 m. Nr. 6 (78). Dar kartą kreipiuosi į skaitytojus, nes noriu sudaryti pilną žurnalo kompleksą. Jei nenorėtumėte skirtis su turimais egzemplioriais, tai malonėkite prisiųsti „xerox“ kopijas šiuo adresu: Archive of Aušrininkas Dr. Jonas Šliūpas, P.O. Box 613300, So. Lake Tahoe, CA, 95761-3300.

Už visa tai dėkingas inž. Vyt. Šliūpas.

Spaudos sekcijos nutarimu šio viršelio vidinis puslapis
paskirtas asmeniniams ar firmų skelbimams.

*Šiuo pasigarsinimu prisidėtumėte finansiniai
prie mūsų žurnalo tolimesnio egzistavimo.*

TECHNIKOS ŽODIS
The Engineering Word
 c/o A. Brazdziunas
 7980 West 127th Street
 Palos Park, IL 60464

"Nonprofit Organization"

BULK RATE
 U.S. POSTAGE
PAID
 Chicago, Illinois
 Permit No. 7652

Address Correction Requested

TO:

LITH. YOUTH CENTER- JAUNIMO
 CENTRO SKAITYKLA
 5620 SO. CLAREMONT STR.
 CHICAGO, IL 60636

Spalvotas paveikslas (30'' X 36''). Miško properša. Aliejus ant drobės, Edmundo Arbo